TÜRGİŞ DEVLETİ

Prof. Dr. Necati DEMİR

ÖTÜKEN

ÖTÜKEN

/ otukennesriyat

YAYIN NU: 2009
KÜLTÜR SERİSİ: 1090

T.C. KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NU: 49269

ISBN: 978-625-408-568-0

www.otuken.com.tr | otuken@otuken.com.tr

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®
İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 • 34433 Beyoğlu-İstanbul
Tel: (0212) 251 03 50

Genel Müdür: Ertuğrul Alpay

Genel Yayın Yönetmeni: Göktürk Ömer Çakır

Editör: Ayşegül Büşra Paksoy

Kapak Tasarımı: Ceyhun Durmaz

Kapak Resmi: 690'da darp edilen Türgiş Devleti sikkesi. Ön yüzde ay ve güneşi simgeleyen "Türgiş Devleti bayrağı" yer almakta, arka yüzde Soğd alfabesi ile "Türgiş Kağan Bay Baga" yazmaktadır.

Dizgi-Tertip: Ötüken

Kapak Baskısı: Pelikan Basım

Baskı: Çınar Matbaacılık ve Yayın Sanayii Ticaret Ltd Şti
Yüzyıl Mah. Matbaacılar Cad. Ata Han Nu: 34 K: 5
Bağcılar-İstanbul
Tel: (0212) 628 96 00
Sertifika Nu: 45103

İstanbul- 2023

Kitabın bütün yayın hakları Ötüken Neşriyat A.Ş.'ye aittir. Yayınevinden yazılı izin alınmadan, kaynağın açıkça belirtildiği akademik çalışmalar ve tanıtım faaliyetleri haricinde, kısmen veya tamamen alıntı yapılamaz; hiçbir matbu ve dijital ortamda kopya edilemez, çoğaltılamaz ve yayımlanamaz.

Prof. Dr. Necati DEMİR: 20 Nisan 1964'te Ordu'ya bağlı Ulubey ilçesinin Kumanlar köyünde doğdu. Kumanlar İlkokulu (1974), Ordu Fatih Ortaokulu (1977), Ordu Fatih Lisesi (1980), Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü (1987) mezunudur.

Yüksek lisansını Cumhuriyet Üniversitesinde (1992), doktorasını Selçuk Üniversitesinde (1996) tamamladı. Gaziantep Sarılsalkım Ortaokulunda Türkçe öğretmeni (1987-1990), Sivas Cumhuriyet Lisesinde Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni, Cumhuriyet Üniversitesinde Türk Dili okutmanı olarak çalıştı.

13 Haziran 1996'da Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü'ne yardımcı doçent olarak atandı. 30 Kasım 2000'de doçent, 9 Şubat 2006'da profesör oldu. Yüzü aşkın kitabı, yüzü aşkın makalesi ve bildirisi bulunmaktadır. Bu kitaplarından dört tanesi Harvard Üniversitesinde, yirmi yedi tanesi Almanya'da, bir tanesi Avusturya'da, bir tanesi de Danimarka'da yayımlanmıştır.

1996-2010 yılları arasında Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi Ortaöğretim Sosyal Alanlar Bölümü'nde öğretim üyesi ve bölüm başkanı olarak görev yaptı.

2010 yılında Gazi Üniversitesine atandı. Hâlen Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi Türkçe Eğitimi Ana Bilim Dalı'nda öğretim üyesi olarak görev yapmaktadır. Evli ve iki çocuk babasıdır.

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ 15
GİRİŞ 19

BİRİNCİ BÖLÜM
TÜRGİŞ DEVLETİ'NİN TARİHÎ ALT YAPISI

Hun Devleti Dönemi'nde Türgişlerin Ataları 29
Hun Devleti'nin Parçalanması 29
Kuzey Liang Devleti (397-439) 30
Chü-ch'ü Meng hsün Dönemi 31
Mu-ch'ien Dönemi 33
Kuzey Liang Devleti'nde Fetret Dönemi 33
Bozkurt Destanı 35

İKİNCİ BÖLÜM
TÜRGİŞ DEVLETİ'NE GİDEN SÜREÇ

Köktürk Devleti 39
Batı Köktürk Devleti 40
İstemi Kağan Dönemi (552-576) 40
Tardu (Ta-t'u Han, Pu-kia Kağan) Dönemi (576-603) 47
İltigin Buyruk Kağan / Ni-li Kağan Dönemi (603-605) 50
Ni-küe Ç'u-lo Kağan (Tarman Çora Kağan) Dönemi (605-611) 51
Şikoey Kağan (Şo-koei / Şe-kui) Dönemi (611-618) 53
Tung Yabgu (T'ung şe-Hu) Dönemi (618-630) 55
Bagatur Si-pi Dönemi (630-631) 57
Şi Şe-Hu Kağan Dönemi (632-633) 57
Ni-Şu Mo-ho Şad / Tu-lu Kağan Dönemi (632-634) 58
Tie-li-şi Kağan Dönemi (634-638) 58
Batı Köktürk Devleti'nin Yıkılma Süreci 60
Batı Köktürk Devleti Topraklarında Çin Yapılanması 62

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
TÜRGİŞ DEVLETİ'Nİ OLUŞTURAN BOYLAR

Türgişlerin Devlet Olma Süreci 69
Türgiş Devleti'nin Temeli Olan Onok Boyları 71
Tölis Boyları / Tu-lu Boyları 73
Ç'u-mu-kun 74
Hu-lu-wu 76
Şe-şo-t'i 76
Türgiş 77
Şu-ni-şi 79

Tarduş Boyları / Nu-şi-pi Boyları 80
A-si-kie 80
Ko-şu kü-e 81
Pa-sai-kan 81
A-si-kie 81
Ko-şu 81
İli Nehri Anlaşması ve Batı Köktürk Devleti'nin Bölünmesi 82

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
TÜRGİŞ DEVLETİ

Türgiş Devleti'nin Kuruluşu 87
Uçele [Ulaş] Dönemi (690-706) 93
Sou-Ko (Soge? / Sakal?) Dönemi (706-710) 111
Köktürk Devleti'ne Bağlılık Dönemi (710-716) 121
Bars Kağan Dönemi (710-712) 121
Bilge Kağan Dönemi (712-716) 122
Su-lu Kağan (Salur Kazan) Dönemi (716-738) 129
Su-lu Kağan'ın Veziri Kül Çor (ö. 739) 161
Sarı Türgiş Devleti ve Kara Türgiş Devleti 164
Kara Türgiş Devleti 164
Ko-ço / T'ou-ho-sien Çur (Kut Çor) Dönemi (738-739) 165
Ör-wei Dönemi (739) 169
A-şi-na Hin Dönemi (739-742) 170
İl Etmiş Kutlug Bilge Dönemi (742-744) 170
Türgiş İ-po Kağan (749-753) 172
Kutluk Bilge / Tengride Bolmuş (753-?) 173
A-to p'ei lo (Boyla) (759) 173
Sarı Türgiş Devleti 174
Eulvei (İlbey?) Dönemi (738) 174
Baga Tarkan (739-742) 174
Türgiş Devleti'nin Sonu 177
Türgiş Devleti'nin Dağılışı 180
Türgiş Devleti'nden Oğuz Yabgu Devleti'ne Oğuzlar 185
Sonuç 186

BEŞİNCİ BÖLÜM

Türgiş Devleti Dönemi'nde Kültürel Hayat 191
Türgişlerde Kültür ve Medeniyet 191
Türgişlerde Devlet Yönetimi ve Ordu 193
Devlet Yönetimi, Başkent-Devlet Merkezi-Saray 193
Türgişlerde Hakan Seçimi ve Sonrası 196
Kağan, Kağan Damgası 197
Türgişlerde Bayrak ve Tuğ 197
Hükûmet (Ayukı) 199

Devlet Kadrosu 200
Devlet Törenleri, Hakan Atama Törenleri, Devlet Meclisi ve Toy 200
Ordu-Ordu Birlikleri 203
Posta ve Posta Teşkilatı 207
Sosyal Yapı 209
Kişi 209
Aile (Oğuş) 209
Urug 210
Boy (Bod) Bodun 211
İl (Devlet) 220
Toplum Hayatı ve Geçim 222
Şehir Hayatı, Çarşı, Pazar 222
Şehirleşme ve İskan 223
Toplum Hayatı 224
Eğitim 224
Hukuk 230
Ekonomi 232
Köy Hayatı ve Kırsal Alanda Yaşam 234
Tarım 235
Tıb ve Tedavi 237
Dil ve Edebiyat 239
Dil 239
Köktürk Yazısı ve Günümüze Kalan Dil Yadigârları 242
Altın Köl (Bars Kağan) Yazıtları 242
Talas Yazıtları 245
Issık Göl Yazıtları 251
Koçkor Yazıtları 251
Soğd Yazısı ve Günümüze Kalan Dil Yadigârları 252
Edebiyat 253
Şu Destanı 253
Dede Korkut Kitabı / Salur Kazan Destanı 259
Ticaret Hayatı 264
Ticaret 264
Para 264
İlk Dönem Sikkeleri 268
Türgiş Devleti Dönemi'ne Ait Diğer Buluntular 279
Yollar ve Ticaret Yolları 280
Dini Hayat 283
Sosyal Hayat 285
Kadın - Erkek 285
Zaman ve Takvim 289
Mimarlık ve İskan 290
Sanat ve Zanaat 292
Sanat 292
Madencilik 293

Silah Sanatı 295
El Sanatları ve Süs Eşyaları 296
Heykeltıraşlık 296
Resim 297
Müzik 298
Seramik 301
Dokuma ve Örme 306
Keçe ve Keçecilik 307
Dericilik 308
Koşum Takımı 308
Teknoloji 310
Tekerlekli Araba 310
Değirmen 310
Kültür 313
Gelenek ve Görenek 313
Beslenme Kültürü 314
Giyim Kuşam 315
Cenaze ve Defin İşlemleri 316
Mezar, Kurgan - Tümülüs 318
Beşik 319
Coğrafya 321
Sonuç 333

KAYNAKÇA 335

DİZİN 341

ÖN SÖZ

Türkiye, Azerbaycan ve Türkmenistan halkının ataları Oğuz Türklerinin kurduğu *Türgiş Devleti*, Köktürk Devleti'nden sonra tarihte "Türk" adı ile kurulmuş ikinci Türk devletidir.

Türgiş, Batı Köktürk Devleti'ni oluşturan Onok boylarından birinin adıdır. Adına ilk olarak 651'de Çin kaynaklarında İli Nehri çevresinde yaşayan boy olarak rastlamaktayız. Zaman içerisinde aynı dili konuştukları boyları kendilerine bağlayarak devlet kurmuşlardır. Dolayısıyla Köktürk Devleti'nin kurulduğu 552'den itibaren tarih sahnesindedirler. Bu tarihten önceye ait kayıt olmadığı için faaliyetleri bilinmemektedir. Çin kaynaklarını yazanlar, onları ilk olarak Altay Dağları'nın güney batı eteklerinde görmüştür. Sonra bir kısmı Ebinor Gölü çevresine, bir kısmı da Beşbalık yakınlarına göçmüştür.

Köktürk Devleti, 552'de kurulunca devletin batı kısmını yönetmekle Yabgu unvanı ile İstemi görevlendirilir. İstemi Yabgu'nun görevi, batı tarafında on boyu yönetmektir. Bu yüzden Batı Türkleri tarihte *Onok Türkleri* ya da Yabgu Türkleri (Çin kaynaklarında: *Şe-hu T'u-kiue)* adı ile anılır. 582'de Batı Türkleri, Batı Köktürk Devleti adıyla bağımsızlığını ilan eder.

Türgiş Devleti, Batı Köktürk Devleti yıkıldıktan sonra onların bakiyeleri tarafından 690'da Tanrı Dağları, Yedisu ve İli Nehri Vadisi'nde kurulmuş bir Türk devletidir. Bu devlet Onokların Tölis (Tu-lu) kanadında yer alan Türgiş boyunun önderliğinde kurulduğu için Türgiş adını almıştır. 738'de Su-lu Kağan'ın ölümünden sonra iç çatışmalarla zayıflamaya başlamış ve birliğini kaybetmiştir. Kara Türgişler ve Sarı Türgişler olarak ikiye bölünmüştür. Kuzeydoğuda Uygurlar ile girdiği mücadeleyi kaybeden Karluklar, önce Türgişlerin yurduna sığınmıştır. Sonra da Türgişlerin yurdunu ellerinden alarak 766'da Türgiş Devleti'ni tamamen ortadan kaldırmıştır. Türgiş Devleti halkı olan Türklerin bir bölümü Çin, Karluk, Tibet ve Uygurlara sığınmıştır. Bir bölümü Altay Dağları'na geri dönmüş, bir bölümü Fergana Vadisi'ne göçmüş, bir bölümü Maveraünnehr'e ve Harezm'e inmiştir. Ağırlıklı bölümü ise Seyhun Nehri ve Ceyhun Nehri boyları ile Aral Gölü çevresine yerleşerek Oğuz Yabgu Devleti'ni kurmuştur. 776'da kurulan Oğuz Yabgu Devleti, son yabgusu ya da hanı Şah Melik, diğer adı ile Kılıç Arslan'ın 1042'de ölmesi ile yaklaşık 266 yıl hüküm sürdükten sonra tarih sahnesinden silinmiştir.

Türgiş adı, Türgiş Devleti'ni kuran Uçele (Ulaş) tarafından darp edilen sikkede bütün ünlü ve ünsüz harfler gösterilerek "*Türgiş*" biçiminde yazılmıştır. Sözcük Köktürk Yazıtları'nda "*Türgiş"* olarak yazılmıştır. Köktürk Yazıtları'nda ek ünlüsü gösterilmeden "" (Türg[i]ş) biçiminde nak-

GİRİŞ

Devlet olmanın şartları bulunmaktadır. Sınırları belli bir yurt, bağımsızlığın simgesi bayrak, yurdu yöneten bir kağan, yurdun güvenliğini sağlayan ordu, adaleti sağlayan yargı sistemi, ekonomiyi canlı tutacak millî para bunlardan en önemlileridir. Türgiş Devleti, bunların hepsine sahiptir. Hepsine sahip olduğu için tarihteki yerini devlet olarak almıştır.

Pek çok tarihî kaynakta Türk adı ile kurulmuş devletler arasında *Köktürk Devleti, ed-Devlet-i Türkiye* (Mısır Memlûk Devleti) ve *Türkiye Cumhuriyeti* sıralanmaktadır. Türgiş Devleti'ne yer verilmemektedir. Halbuki *Türgiş*, Türk sözcüğü ile /-ş/ çokluk ekinin[1] birleşmesi ile bütünleşmiş olup "*Türkler*" anlamına gelmektedir. Türgiş Devleti, tarihte Türk adı ile kurulmuş ikinci Türk devletidir.

Türgiş Devleti, Hun Devleti'nin bir parçası olarak tarihte yerini alan *Onokların* doğu tarafında yerleşik *Tölis* boylar birliğine bağlı *Türgiş* boyu beyi *Uçele* (Ulaş) tarafından 690'da kurulmuştur[2]. Boylar birliğinde boy sayısı zamanla çoğalmış, daha sonra onlar *Oğuzlar* adı ile tarihteki yerini almışlardır.

Araştırmacılara göre Çin kaynaklarında adı geçen Wu-huan'lar (veya Wu-wan) Oğuzların atalarıydı. Memleketleri Ting-lng'lerin güneybatısında ve Wu-sunların kuzeydoğusunda idi. Mao-tun onlar ile savaştı. Kalanları Hunların doğusuna kaçtı. Wu-huan kadınları yün ve halı dokur, işleme işlerdi. Erkekleri ok, yay, at koşumları yapardı. Altın ve demir işlemeyi bilirlerdi. Tabgaç Devleti devrinde, dilleri Türkçe olan Tabgaç boyları arasında yer almakta idiler: Tabgaçların ekserî boyları Türk idi: "Wu-huan" adının aslı Türkçe Ugan (semavî, yüksek manasına) idi: Çinlilerin "Hsien-pi", "Mu-yun" ve "T'u-yü-hun" dediği boylar, Tabgaçlar gibi Türk idiler[3].

---

[1] Tarih araştırmacıları bu sözcüğü çoğunlukla Töles biçiminde yazmayı tercih etmişlerdir. Orman, ağaçlar anlamındaki *yış* (< *ı-y-ış*) (Ötüken Yış: Ötüken Ormanı) sözcüğü de /-ş/ çokluk eki ile yapılmıştır. Yine Türk boy adlarından Tölis (Töl-i-s) sözcüğü de /-s/-ş/ eki ile çoğul hâle getirilmiştir.

[2] Selçuklu Devleti'nin çekirdeği ve yöneticisi Kınık boyu, Osmanlı Devleti Kayı boyu tarafından kurulduğu gibi Türgiş Devleti de Türgiş boyu tarafından kurulmuş ve yönetilmiştir.

[3] Emel Esin, "İç Asya'da Milattan Önceki Bin Yılda Türklerin Atalarına Atfedilen Kültürler", *Türkler*, C. 1, s. 514.

BİRİNCİ BÖLÜM

TÜRGİŞ DEVLETİ'NİN TARİHÎ ALT YAPISI

Hun Devleti Dönemi'nde Türgişlerin Ataları

Hun Devleti'nin Parçalanması

Hun Devleti'ni gücünün zirvesine ulaştıran ve bütün Türk boylarını tek bayrak altında toplayan Mete, MÖ 174'te öldü. Oğlu Ki-ok'a babasından çok güçlü bir devlet kalmıştır.

Mete'nin oğlu Ki-ok, MÖ 160'ta ölür. Yerine *Kün Han* geçer ve onun saltanatı MÖ 126'ya kadar 34 yıl devam eder. Sonra İti-şa Han (MÖ 126-114), O-ui Han (MÖ 114-105), O-su-lı Han (MÖ 105-102), Su-t'e Ho Han (MÖ 101-96), Huluku Han (MÖ 95-85), Hu-yen-ti Han (MÖ 85-68), Hi-li kun-ku Han (MÖ 68-60), Wu-yen-chü-te Han (MÖ 60-58) Hun hakanı olarak tarihteki yerini alır.

MÖ 58 yılında Huhanyeh tahta çıkar. Onun zamanında kardeş kavgalarından dolayı Hun Devleti MÖ 57'de önce beşe bölünür, ancak MÖ 54'te ise Huhanyeh ve Çi-çi ayakta kalabilir. Bu tarihte iki kardeş savaşır. Çi-çi Han galip gelir. Huhanyeh kendisine bağlı boylar ile Çin hakimiyetini kabul eder.

Kuzeyde kalan Çi-çi'ye bağlı Hun boyları önce İli Nehri ve Issık Göl çevresine indi. Daha sonra da Aral Gölü çevresine yönelir. Ancak Çin ve Hunların saldırısı sonucu Çi-çi MÖ 36'da ölür. Kardeşi Huhanyeh ise MÖ 31'de ölür.

Çi-çi'den sonra ona bağlı boylar batıya göçtü ve Avrupa Hun Devleti'ni kurdular. Çin esaretine giren ya da Çin ile ortak hareket eden Hunlar da inişli çıkışlı zamanlar yaşadılar. Bazen güçlendiler bazen de sessizlik içinde hayatlarını sürdürdüler.

Mete soyundan gelen Hunların Çin içerisinde küçüklü büyüklü 16 devlet kurdukları bize ulaşan bilgiler arasındadır. Bunların içerisinde önemli sayılan kısa ömürlü dört devlet dikkat çekmektedir. 1. *I. Chao (Ön Chao) Devleti* (304-329), 2. *II.Chao (Arka Chao) Devleti* (319-351), 3. *Hsia Devleti* (407-431), 4. *Kuzey Liang Devleti* (397-439).

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRGİŞ DEVLETİ'NE GİDEN SÜREÇ

Köktürk Devleti

Birinci Köktürk Devleti, 552 yılında büyük yabgu T'u-wu'nun oğlu Bumin Kağan (Tuman İli Kağan, Çin kaynaklarında T'u-men) tarafından Ötüken'de kurulmuştur.[1] Bu devletin temel taşını, daha önce yıkılan Hun Devleti'nin bakiyeleri oluşturur. Köktürk Devleti, Kuzey Liang Devleti'nin bir anlamda devamıdır. Kurulan bu devlete *Oğuzlar, Uygurlar, Tölis ve Tarduş boyları, Altay Karlukları, Kırgızlar, Türgişler* ve diğer küçük boylar katılmıştır.

[1] T'u-wu, Büyük Yabgu demektir. Onun atası A-hien şad, onun atası Na-tu-lu ve Aşina ailesidir.

Batı Köktürk Devleti

Daha önce de belirtildiği gibi 552'de Bumin Kağan yönetiminde, merkezi Ötüken olmak üzere, Köktürk Devleti kurulmuştur.

Türk devlet geleneğinde devlet, doğu ve batı olmak üzere iki kanada bölünmektedir. Çünkü genişleyen toprakları merkezden kontrol etmek oldukça zordu. Doğu tarafını büyük kağan yönetmektedir. Batı tarafında ise ileride doğu tarafını yönetecek kişi "Yabgu" olarak görevlendirilmekte idi. Devletin batı kanadına daha çok küçük erkek kardeş ya da kağanın bir oğlu atanmakta idi. İleride doğu kanatta ihtiyaç duyulacak tecrübeli devlet adamları da batı tarafında görevlendirilmekteydi.

Köktürk Devleti kurulunca genişleyen toprakları kontrol güçleşmişti. Batı tarafı sınırlarında Bizans'ın ve İran'ın yakından takip edilmesi gerekmekteydi. Ayrıca ülke içindeki boylar da toplu yaşadıkları için her biri ayrı bir güç merkezi idi.

İstemi Kağan Dönemi (552-576)

Köktürk Devleti'nin batı kolunun yöneticisidir. Köktürk Yazıtları'nda adı iki kez "𐰇𐰴𐰃 𐰋𐰃𐰍𐰠" biçiminde geçmektedir. Araştırmacılar bu sözcüğü *İstemi Kağan* veya *İştemi Kağan* olarak iki şekilde okumuşlardır. Ancak doğru olanı *İstemi* gibi görünmektedir. Bizans kaynaklarında *Silzibulos*, Çin kaynaklarında *Sche-ti-mi,* Arap kaynaklarında (Taberî) *Sincibu* olarak anılmaktadır.[2]

İstemi, Türk ulusunu ve tarihini dirilten meşhur Aşena / Asena ailesinin bir ferdidir. Aşena / Asena ailesinin Türk tarihini nasıl dirilttiği Bozkurt Destanı ve Ergenekon Destanı'nda anlatılmaktadır. Dedesinin adı Na-tu-lu, babasının adı T'u-wu'dur. Ağabeyi Doğu Köktürk Devleti hakanı Bumin Kağan'dır (Tuman İli Kağan, Çin kaynaklarında T'u-men). Üç oğlu olduğu bilinmektedir. Onların

---

[2] Saadettin Gömeç, *Kök Türk Tarihi*, Ankara 1997, s. 13-14.

adları; Tardu (Pu-kia Kağan), Türk Şad, Kakim'dir. İlk unvanı Yabgu'dur.

Köktürk Devleti kurulunca doğu kanadının yönetimini Bumin Kağan kendisi aldı. Batı tarafının yönetimine ise eski bir Türk devlet geleneğinin devamı olarak, Bumin Kağan'ın küçük kardeşi İstemi, "Yabgu" unvanıyla atandı. Köktürk Yazıtları'nda İstemi şöyle tanıtılır:

> Üstte mavi gök, altta yağız yer kılındıkta, ikisi arasında insan oğlu kılınmış. İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan**, İstemi Kağan** oturmuş. Otururak Türk milletinin ilini töresini tutuvermiş, düzenleyivermiş (KT D 1)"; "İnsan oğlunun üzerine ecdadım Bumın Kağan, **İstemi Kağan** oturmuş. Otururak Türk milletinin ilini, töresini tutuvermiş, düzene sokuvermiş. Dört taraf hep düşman imiş. Ordu sevk ederek dört taraftaki milleti hep almış, hep tâbi kılmış (BK D 3).

İstemi'nin "Kağan" unvanıyla anılması, Bumin Kağan'ın 553'te ölümünden sonra Köktürk Hakanlığı'nın tamamının yönetimini ele alması ile ilgilidir. Kaynaklardan öyle anlaşılmaktadır ki İstemi, çok kısa süre sonra Kağanlığı Bumin Kağan'ın oğullarına bırakmış ve başkenti *Ak Tağ / Ak Tag*'a geri dönmüştür.

İstemi Yabgu, devletin batı tarafındaki boyları 552'den 576'ya kadar 24 yıl yönetmiştir. İstemi Kağan'ın merkezi, İli Nehri'ne dökülen Tekes ve Kenges /Kunges ırmakları arasında yer alan *Akdağ* idi.[3] Burası Issık Göl'ün doğusunda, Issık Göl ile Altay Dağları arasında yer almaktaydı.[4] Sağlığında, merkez Tanrı Dağları olmak üzere, devletin sınırlarını kuzeyde Altay Dağları'nın eteklerinden akan İrtiş Nehri'ne, batıda Hazar Denizi'ne, doğuda Türkistan'ın ortalarına, güneyde Taşkent'in kuzey kısımlarına kadar genişletti. Tölis ve Onogur boylarını kendisine bağladı. İstemi böylece 2 yıl içerisinde Orta Kazakistan, Yedisu ve Harezm'in kuzeyini hakimiyeti altına aldı.[5]

---

[3] Bizans kaynaklarında Ak Tağ'ın Altın Yış'ta olduğu bildirilmiştir. Ak Tağ'ın Tekes Nehri yakınlarında, Karaşar'ın kuzeybatısında olduğu düşünülmektedir (bk. Laszlo Rasonyı, *Tarihte Türklük,* Ankara 1971, s. 97).

[4] Hüseyin Salman, *Türgişler*, Ankara 1998, s. 3.

[5] Lev Nikolayeviç Gumilëv, *Eski Türkler,* (çev. D. Ahsen Batur), İstanbul 2019, s. 51.

Ak Tağ
(https://www.google.com/maps/place/Tekes+River/et: 02.01.2022)

Akdağ, günümüzde Doğu Türkistan yani Çin'in işgal ettiği sınırlar içerisinde yer almaktadır.

Tölis boyları, Karluklar, İ-wu (Hami) ve Hu'lar Köktürk Devleti'nin batı kısmına tabi oldular. Fakat Tölis boyları devletin asıl unsuru idi.

İstemi Kağan da Türk devlet geleneğini ve hakimiyet anlayışını uyguladı. Köktürk Devleti'nin batı kanadını yani Tölisleri doğu ve batı olarak teşkilatlandırdı. Bunlardan Tölis (Tu-lu) boyları doğuda yerleşik idi. Tarduş (Nu-şi-pi) boyları ise batı tarafında oturmakta idi[6]. Her ikisi de beşer boy olarak düzenlendi. Aslında bu on boyun dışında başka boyların da olduğu kaynaklardan anlaşılmaktadır. Öyle görünmektedir ki bu boyların bir kısmı Köktürk Devleti'ne bağlan-

[6] Oklar unvanı ile sağlı sollu devleti ve boyları düzenlemek Türklerde baştan beri bir gelenektir. Hunlar; sağda 12, solda 12 olmak üzere 24 boydan oluşmakta idi. Sol taraftaki bey ve komutanlar doğuda oturmakta idi. Sağ taraftaki beyler ve komutanlar batıda oturmaktadır. Boyların her birinin kendine ait toprağı var idi. Su ve otlakları takip ederek sürekli yer değiştirirlerdi. Devleti yöneten asıl kadro doğu tarafta görevli idi. Batı tarafında da doğuya bağlı olmak üzere aynı idareci kadro görev yapmaktaydı. Onok konusu bu geleneğin devamı gibi görünmektedir. Bununla birlikte Oğuz Yabgu Devleti'ni oluşturan Oğuzlar tıpkı Hunlar gibi önce Üçoklar ve Bozoklar olarak iki tarafta yerlerini almışlardı. Üçoklar ve Bozokların 12'şer olmak üzere 24 boyu bulunmakta idi.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TÜRGİŞ DEVLETİ'Nİ OLUŞTURAN BOYLAR

Türgişlerin Devlet Olma Süreci

Daha önce de bahsedildiği gibi 679 yılında bağımsızlık hareketi başlatan Onok beyi A-che-na Tou-tche (ok. Tu-ce) Çinliler tarafından hile ile yakalanıp tutsak edilmişti. Onun yerine 682 yılında gelen Onok beyi *A-che-na Koi-pou-çur* da çok geçmeden bağımsızlık harekâtına girişti. Fakat o da yenildi. Çinlilerce pek çok Onok beyi tutuklanıp Çin sarayına götürülmüştü. Götürülenler arasında Türgiş beyleri de bulunmaktaydı. Bu darbeden sonra Onok boyları arasındaki birlik bozulmuştu.[1]

A-che-na Koi-pou-çur, 682 yılındaki bağımsızlık mücadelesini kaybedince Onoklar ümitsizliğe düşüp gelişmeleri akışına bırakmıştır. Artık aralarından bir yönetici çıkaramayacak duruma gelmişlerdi. Zira çıkan her yöneticiyi Çinliler bir halli yok etmekte idi. Fakat her şeye rağmen boylar hâlinde yaşamaya devam ettiler.

Çin 661-666 yılları arasında zayıflamıştı. 670'te Çin ile Tibet arasında savaş çıktı, sonunda Çin ağır bir yenilgiye uğradı. Bu yenilgi Çin'in batı ile ilişkilerini kesmesine sebep oldu. Asena-yuen-kim Tu-lu Han'ın beş boyunu bir araya topladı. *Asene Hou-che-lo* da beş Tarduş (Nu-şi-pi) boyunu toparladı.[2]

Çin bu bölgeye müdahale edemeyince Türkler yeniden toparlanmaya başladı.[3] Bu durum 690 yılına kadar devam etti.

Aslında bağımsızlığa giden süreç Çin İmparatorluğunun 686'da Issık Göl'ün batısında yer alan boylara idareci olarak *A-che-na Hou-che-lo*'yu (ok. Hu-şe-lo) atamasıyla başladı. A-che-na Hou-che-lo tamamen Çin İmparatorluğu adına çalışmakta idi. Halk onu kabullenemedi. Bunun üzerine o da halka çok sert davrandı. Onok boy-

---

1 Salman, *age,* s. 14-15.

2 Guignes, *age,* s. 534.

3 Roux, *age,* s. 142.

larının batı kolunu iyi idare edemedi. Sonuç olarak A-che-na Houche-lo (ok. Hu-şe-lo) halkın tepkisine dayanamayarak tebasından 70 bin kişiyi yanına alarak Çin'e kaçmak zorunda kaldı.[4] Bu süreçte Türgiş boyu beyi Uçele (*Ou-tche-le*, ok. Uçele, Dede Korkut Kitabı'nda: *Ulaş*) başta A-che-na Hou-che-lo'ya bağlı Baga Tarkan unvanlı bir boy beyi iken iyi bir mücadele vermiş, halkına güven vermişti.[5]

Onoklar Çin baskısında yaşarken Türgiş boyu beyi Baga Tarkan Uçele, 690 yılında bir umut olarak ortaya çıktı. Mücadeleler sırasında hem itibar hem de güven sağlamıştı. Umudunu yitirmiş Onok boylarını bir araya topladı. Diğer boyların ve beylerin de onun çevresinde birleşmesi ile 690'da Türgiş Devleti'ni kurdu. Türgiş Devleti, Batı Köktürk Devleti toprakları üzerine kurulmuştur. Pek çok konuda onların devamıdır. Çevre ülkelerle ilişkileri de sanki miras kalmış gibidir.

Türgişler küçük bir boy iken kısa zamanda çoğaldılar. Donanımlı yöneticileri ve disiplinli orduları sayesinde diğer boyları kendilerine bağlayıp güçlü bir devlet hâline geldiler.

---

4 Guignes, *age,* s. 534.

5 Köktürk Devleti'nin ünlü veziri Tonyukuk'un da lakabı *Baga Tarkan*'dır. Bu sözler vezirlik ve başkomutan anlamına gelmekte olup muhtemelen kağanlık gibi, babadan oğula geçiyordu. Baga Tarkan unvanının hem Köktürklerde hem de Türgişlerde eş anlamda karşımıza çıkması, bu iki Türk devletinin yönetim açısından birbirine benzediğini ortaya koymaktadır.

Türgiş Devleti'nin Temeli Olan Onok Boyları

Onok boyları İstemi Kağan tarafından doğu kanadı ve batı kanadı olarak teşkilatlandırılmıştı. Daha önce de belirtildiği gibi *T'ung şe-hu*'nun 630'da ölümünden sonra anlaşmazlıklar ortaya çıkınca Onok boyları ikiye bölünmüştü. Bu boylardan sol kol Töis (Tu-lu) boyları Issık Göl'ün doğusunda, sağ kol Tarduş (Nu-şi-pi) boyları ise batısında oturmakta idi. Çince imla ile yazılan Tu-lu'nun Türkçe karşılığı "Tölis"[6] Nu-şi-pi'nin "Tarduş" olduğu Köktürk Yazıtları'ndan anlaşılmaktadır. Bu boylar birliğinin yöneticileri de iki ayrı liderdi. Yani Batı Köktürk Devleti yıkıldıktan sonra ülke bölünmüş, paramparça olmuştu. Bu boylar yıllarca bitmez tükenmez bir azimle birbiriyle savaşmıştır.

Batı Köktürk Devleti'nin tahtına 634'te Tu-lu Kağan'ın kardeşi *A-şi-na Ho-lu Kağan* (İşbara Kağan, İşbara Dielishi, İşbara Tölis Şad) geçti. Kendisine *Şa-po-lo Tie-li-şi* unvanı verildi. O, 635 yılında otoritesini düzeltmek ve devleti güçlendirmek amacıyla kağanlığını yeniden *on boy olarak düzenledi.* Ülkeyi de on idarî bölgeye ayırdı. Her

---

[6] Çin kaynaklarında Kanglılar / Tölisler / Kao-ch'e'lerin Hun hakanın kızı ile bir kurttan türediğini anlatan bir destan / efsane bulunmaktadır. Destan şöyledir: "Kao-çı Kağan'ın çok akıllı iki kızı varmış. (Bazı kaynaklar üç kızı vardı, diyorlar). Bu kızlar o kadar akıllı ve o kadar iyi imişler ki, babaları şöyle bir karara varma zorunda kalmış. Kağan demiş ki; "Ben bu kızları, nasıl insanlarla evlendirebilirim! Bunlar o kadar iyi ki, bu kızlar ancak Tanrı ile evlenebilirler!" Bunu diyen Kağan, kızlarını alarak götürmüş ve bir tepenin başına koymuş. Burada kızları, Tanrı ile evlensinler diye beklemiş. Kızlar bu tepede Tanrı'yı bekleye durmuşlar. Aradan epey zaman geçmiş. Ama ne Tanrı gelmiş ne de onlarla evlenmiş, kızlar böyle bekleşe dururlarken, tepenin etrafında, ihtiyar ve erkek bir kurt görünmüş. Kurt, tepenin etrafında dolaşmaya başlamış ve bir türlü de orayı bırakıp gitmemiş. (Küçük) kız kurdun bu durumunu görünce şüphelenmiş ve kardeşine: "İşte bu kurt Tanrı'nın ta kendisidir. Ben inip, onunla evleneceğim." demiş. Kardeşi, gitme, diye ısrar etmiş ama, kız dinlememiş. Tepeden inerek kurtla evlenmiş ve bu suretle Kao-çı halkı, bu hükümdarın kızı ile kurttan türemiş" (Ögel, *Türk Mitolojisi*, C.1, s. 17-18; W. Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 73). Kurttan türemiş olduklarından bunların şarkıları bugün bile kurtların ulumasına benzemektedir (Eberhard, *Çin'in Şimal Komşuları*, s. 73).

bir boyun başında kendisine ok verilmiş, boy beylerini şad olarak tanıdı.[7]

618-907 yılları arası olayları içeren Tang hanedanı Tarihi'nde Türgişlerin ortaya çıkışları hakkında herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Fakat onların kendi aralarında "sarı" ve "kara" olarak ikiye ayrıldıkları anlatılmaktadır.[8]

Türklerin bu bölümüne Onok denmesi hiç şüphesiz onların on boydan oluşmasından kaynaklanmaktadır. Bellidir ki onlar aynı atadan gelmektedir. Zaman içerisinde çoğalmışlar ve birlikteliklerini kaybetmemişlerdi. Yan yana, omuz omuza yaşayarak kederi ve sevinci paylaşarak millet olmuşlardır.

On boy önce sağ ve sol olarak ikiye ayrılmaktadır. Başlangıçta boy beyleri *şad* unvanı taşımaktaydılar. Sonradan değiştirilmiştir. Tarduş (Nu-şi-pi) boyu beylerine *Erkin*, Tu-lu (Tölis) boyu beylerine *Çor* unvanı verilirdi. Bu on boya bir ok adı verildi. Bu kabile adları "on aile" adı ile aynı oldu. Kaynaklarda her bir boya bir ok verildiği için onların Onok adı aldığından bahsedilmektedir. Bizce *ok > og* sözcüğü, oğul sözcüğünün köküdür. */-l/*; "*ard-ıl*: art arda gelenler", *"ağ-ıl:* ayın çevresindeki aklıklar", "*çak-ıl*: küçük taşlar" örneklerinde olduğu gibi çokluk eki olmalıdır. Yani ok, zamanla teklik olarak kullanılan ancak çokluk anlamı bulunan oğul sözcüğünün tekliği olarak düşünmek gerekir. Bu durumda *on ok, on oğul* anlamındadır. Zira yine Eski Türkçede çokluk eki -ş ile gelişen *oguş* sözcüğü de *aile*, *kabile, boy, soy* anlamında olup sonuçta *Oğuz* sözcüğü gibi oğulları ifade etmektedir.

Sağda (doğu tarafında) başlarında beş büyük *çor /çur* atanmış olan beş Tu-lu (Tölis) boyu vardır. Onlar Sui-şi (Tokmak)'ın doğusunda ikamet ederlerdi.

Solda (batı tarafında) da başlarında beş büyük *serkin / erkin* atanmış beş Tarduş (Nu-şi-pi) boyu vardı. Onlar Sui-şi'nin (Tokmak) batısında ikamet ederlerdi.

Çu Nehri ve Talas Nehri havzalarında çeşitli şehir kalıntılarında *erkin* ve *çor* unvanıyla bastırılmış paralara rastlanmaktadır.[9] Bu durum Onok boylarının birbirinden farklı para bastırdığı anlamına gelmektedir.

---

7 E. Chavannes, *Documents Sur les Tou-kiue (Turks) Occidentaux*, Paris 1903, s. 48-49; Peter d. Golden, "Ok ve Ogur -Oguz", *Dokuz Oğuzlar ve Oğuzlar Üzerine Araştırmalar*, (çev. H. İ. Erkoç), Ankara 2018, s. 22; Gumilëv, *age*, s. 417.

8 Gumilëv, *Eski Türkler,* s. 362.

9 M.Yeleuov- M. Egamberdiyev, "Ortaçağ Taraz'da Son Arkeolojik Kazılar Sonucunda Bulunan Sikkeler Üzerine Bir İnceleme", *Bilig*, Güz 2020, S. 95, s. 225.

Tölis Boyları / Tu-lu Boyları

(Köktürk Yazıtları'nda: Tölis; Tibet kaynaklarında: Du-lu, Tu-lı, Tu-la) *Tu-lu,* Türkçe Tölis adının Çince söyleniş biçimi olduğu anlaşılmaktadır. Töl sözcüğü de *yavru* ve *oğul* anlamına gelmektedir. -s ise çokluk ekidir. *Kenger* "bir boy adı" sözcüğünden de *Kengeris* "Kengerler" türetilmiştir.

Sarı Türgişler olarak da bilinen *Tu-lu boyları*, Balkaş Gölü'nün ve İli Nehri'nin doğu tarafında Tabgaç Devleti sınırlarında yaşamaktaydı. Onlar Çu Nehri'nin doğusunda konar göçer olarak hayatlarını sürdürmekteydi. Bu yüzden Çin kaynaklarında haklarında daha ayrıntılı bilgi verilebilmiştir.

Tölis boylarından Köktürk Yazıtları'nda bahsedilmiştir. "*Babam İlteriş Kağan … Tölis ve Tarduş halklarını o vakit düzenlemiş. Yabgu'yu ve Şad'ı o buradan göndermiş*" (KT D 13-14).

"*Babam Türk Bilge Kağanı oturduğunda şimdiki Türk beyleri, sonra Tarduş beyleri; Kül Çor başta olarak, arkasından şadpıt beyleri; önde Tölis beyleri; Apa Tarkan başta olarak, … iltica etti*" (BKT G 13).[10]

Tölis boyları at üzerinde savaşmakta çok usta idiler. Kendilerini Hunların varisleri olarak görmekteydiler. Bu yüzden başka boylara hükmetme eğilimine sahiptiler.[11]

Tölis boylarını yöneten kağanlar: *Mo-hu-tu, Tu-lu, Ho-lu.*[12]

---

[10] Muharrem Ergin, *Orhun Abideleri,* İstanbul 2006, s. 55.

[11] Gumilëv, s. 201-202.

[12] Chavannes, *Çin Kaynaklarına Göre Batı Türkleri*, s. 331.

Ç'u-mu-kun

Ç'u-mu-kun: (DLT'de *Çomul* veya *Çomal*, Tibet kaynaklarında: *Azma Mugan Han'ın boyu*; İslam kaynaklarında: *Çomullar*)[13] Başkentleri Yen şehri (Tarbagatay yakınlarında) idi.[14] Balkaş Gölü'nün doğusunda Ala Göl'e dökülen Emil Irmağı'nın çevresinde yaşamakta idiler. Boy beylerinin lakabı *Lu Çur* veya *K'ü-lü çor* idi. Su-lu Kağan'ın en büyük komutanlarından olan *Kül Çor* bu boydandır. Bu boy ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Kaşgarlı Mahmud DLT'de *Çomul*'un Türklerin bir oymağı olduğunu açıkça yazmıştır. O, Çomul ve *Çarık* boyundan bahseder.[15] Çince sözcükler Çomul ve Çarık'ı gerçekten çağrıştırmaktadır. Bir başka yerde Kaşgarlı onları şöyle tanıtmaktadır:

"Bıçgas bitik kılurlar And key yeme berürler Handın basut tilerler Basmıl Çomal tirkeşür".	Türkiye Türkçesi: Anlaşma bitiği yazıyorlar, sağlam yemin ediyorlar, Handan yardım istiyorlar, Basmıl, Çomal toplanıyor[16].

Kaşgarlı'ya göre Çaruk boyu,[17] Türklerden bir oymaktır. Dili öz Türkçedir. Barçuk'ta otururlar. Barçuk, Efrasiyab'ın şehridir. Oğuz boyları arasında Çaruklug'u da sayar. Kaşgarlı diğer Oğuz boyların damgalarını çizmiş, fakat Çaruklug boyunun damgasını vermemiştir.[18]

656'da Çin orduları onlara saldırdı. Başkentleri Tarbagatay ili yakınlarında olan Yen şehrini ele geçirdiler.[19] 657 yılında Çinli kumandan *Sou Tin-fang* (ok. Su Ting-fang) Altay Dağları'nın kuzeyini takip ederek Onok boylarına yeniden saldırdı. Bu defaki hedef Ç'u-mu-koen boyunun geride kalan kısmı idi. Beklenmedik bir saldırı ile karşılaşan Ç'u-mu-koen boyu Çinlilere tabi olmak zorunda kaldı.

---

13 Ekber N. Necef, *Karahanlılar*, İstanbul 2005, s. 78-79.

14 Salman, *age*, s. 13.

15 DLT, I, s. 28, 384.

16 DLT, I, 459.

17 Osmanlı Devleti Dönemi'nde kaleme alınan Tahrir Defterlerine göre Saruhan, Dulkadirli, Kütahya, Karaman, Niğde, İçel, Hamid'de *Çaruklu Cemaatleri* yaşamaktadır (Yusuf Halaçoğlu, *Anadolu'da Aşiretler, Cemaatler, Oymaklar (1453-1650)*, C. II, Ankara 2009, s. 511).

18 DLT, I, s. 30, 58, 381, 497.

19 Salman, *age*, s. 13.

Harita: Ç'u-mu-kun: (Çomul veya Çomal) Boyunun Yurdu

738'de Türgiş Devleti'nde iç savaş çıkması ve dış tehditten dolayı can güvenliğinin yok olması üzerine Tch'ou-mou-koen (ok. Ç'u-mu-koen) boyunun geride kalanları Çin'e bağlanmak üzere dilekçe gönderdiler.[20]

Çomullar Doğu Karahanlı Devleti zamanında Karahanlıların Kuzeydoğu tarafında yaşamaktaydılar. Karahanlılarla savaşmışlar, yenilerek onlara itaat etmek durumunda kalmışlardır. Karahanlı ordusunda yer alan Çomullar anlaşmayı bozmaya çalışmışlar ancak Aslan Tegin'e itaat etmek zorunda kalmışlardır.[21] Bütün bunlardan çıkan sonuç şudur: Türklerin Çomul ve Çaruk boyu Çin kaynaklarına Ç'u-mu-kun olarak geçmiştir. Onlar pek çok felaket yaşamışlardı. Geri kalanları Oğuzlara dahil olmuşlar. Daha sonra da diğer boylar arasında dağılıp gitmişlerdir.

[20] Salman, *age,* s. 122.

[21] Reşat Genç, *Karahanlı Devlet Teşkilatı,* Ankara 2002, s. 26.

DİZİN

A

Abakan 122, 152, 242, 243, 245
Abdullah b. Mamer el-Yeşkuri 136
Abdullâh Mansûr 101
Abdurrahman b. Eş'as 105
Abdurrahman b. Muhammed b. Eş'as 105, 337
Abdurrahman b. Nu'eym 136, 143
A-cha-na Ho-lou 59, 60, 61
A-che-na Hou-che-lo 69, 87, 95, 193
A-che-na Koi-pou-çur 65, 69
A-che-na Tou-tche 65, 69
A-che-ne Hoai-tao 111
Adana 76
Adiztay 126
Adiz tutuğu 126
Afganistan Afşarları 185
Afrasiyab 22
Afşar 256
Afşine 148
Ahiskas 174
Akad Naram Sin 254
Akbeşim 266
Ak Beşim 284, 321, 323, 329
Akdağ 41, 42, 321, 332
Ak Dağ 45, 292
Ak İrtiş 184, 321
Akölön 251
Ak-Ölön 241
Aksu 89, 137, 138, 194, 233, 264, 281, 332
Aksu Irmağı 323
Ak Tag 41
Ak Tağ 41, 42, 45, 196
Ala Dağ 183, 231, 327
Aladağlar 88
Alagöl 90, 95, 326
Ala Göl 61, 74, 322
Ala Konlı 214
Alanlar 5
Alatur 143
Alayundlu 100
Alayuntlu 219
Ala Yuntlu 216
Ali 131
A-li-che (Alişe) 63
A-li-şe boyu 77
Alkabölük 256
Alkaevli 217
Alka Evli 214
Alka İvli 217
Almalık 96, 181, 185, 235
Almanya 5
A-lo-pen 284
Alp Arslan 287
Alp Er Tunga 22, 36, 188, 195, 285, 299
Altay 36, 198
Altay Dağları 15, 41, 54, 59, 61, 74, 89, 103, 116, 117, 118, 182, 183, 194, 198, 296, 321, 322, 325, 327, 331
Altay Türklüğü 183
Altı Bag Budun 51
Altın Dağı 45, 183, 327
Altın Han 202, 340
Altın Köl 122, 152, 242, 243, 245
Altın Köl (Bars Kağan) Yazıtları 122, 242
Altın Ormanı 103
Altı Oğuzlar 17
Altun Közeki Sundun Bay 286
Aluda 127
Alutar 127
Amga Kalesi 104
Amıt Suyu 131
Amuderya 55, 96, 148, 235, 331
Anadolu 298
Anadolu Selçuklu Devleti 25
Anadolu Türklüğü 183
An-chou 34
Andican 326
An-Hsi 146
Ankara 22

Anluşan isyanı 179
Apa-İsiler 51
A-po'yu 48
Aral Gölü 15, 20, 22, 29, 43, 49, 80, 97, 101, 181, 184, 318, 322, 323, 328, 333
Arap 16, 21, 40, 61, 64, 65, 94, 105, 107, 108, 109, 124, 129, 133, 134, 136, 138, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 153, 155, 156, 157, 158, 159, 161, 162, 174, 178, 180, 187, 204, 205, 229, 242, 326, 328
Araplar 61, 62, 64, 95, 105, 107, 109, 112, 120, 122, 123, 124, 127, 134, 135, 136, 137, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 154, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 176, 178, 179, 180, 186, 187, 283, 340
Arslan Tekin 167
Artur 143
Aruz 203
A-sa-ste 76, 77
Asbara 323
Asena 40, 69, 175
Aşena 40, 193, 293
A-shih-na 34, 35, 36
A-shih-na Hien 134, 136
Ashina Hin 176
Aşiden 76, 77
A-si-kie 80, 81
A-si-kiu boyu 180
A-şi-na 35, 36
A-şi-na Hien 106
A-şi-na Hin 170
A-şi-na Ho-lu Kağan 71, 81, 204, 211
Aşina Huai-tao 107, 141, 147, 169
A-şi-na Huai-taou 170
A-şi-pu-lai 323
Asım b. Abdullah el-Halilî 151, 152
Aş Kurgan 60
Aslan Tegin 75
Aşpara 323
Aşpura Kalesi 323
Atbaşı 281, 282
A-to p'i lo 173
Atuş ilçesi 327
Ava 220
Avar 43
Avrupa Hun Devleti 29
Avşar 215, 218
Ayagöz 332
Ayaköz Irmağı 323
Ayamor 76
Ayar Gölü 76
Ayar Nor 76
Aybek ed-Devedari 201
Azerbaycan 15, 25, 47, 198, 239, 333
Azerbaycan Cumhuriyeti 17, 25, 239, 333
Azma Mugan Han 61, 74

B

Baga Taran 158, 164
Baga Tarkan 20, 22, 24, 70, 78, 93, 95, 157, 159, 161, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 174, 175, 176, 179, 193, 194, 200, 253, 262, 266, 331
Bagatur Si-pi 57
Bahaeddin Ögel 31, 58, 206, 266, 310, 311, 319, 335
Baktra 56
Balasagun 17, 56, 154, 155, 184, 191, 195, 196, 235, 240, 241, 254, 255, 259, 277, 281, 290, 291, 297, 305, 311, 312, 323, 324, 329, 336
Balâsagûn 254, 324
Balâsakûn 254, 324
Balhaş Gölü 89
Balkaş Gölü 20, 61, 73, 74, 79, 90, 95, 321, 323, 332, 333
Bamsı 262
Bamsı Beyrek 220, 262, 264, 314
Barçın'ın Kök Kâşanesi 286
Barçın Salır 286
Barçuk 74
Barsağanlar 81
Bars Bey 121, 122, 243
Barsgun 324
Barshan 324

Barshanlar 81
Barsik 81
Barsıl 81
Bars Kağan 21, 121, 122, 124, 125, 242, 243, 244
Barthold 154, 192, 193, 233, 235, 264, 281, 298, 313, 340
Basat 262
Basat'ın Tepegözü Öldürdüğü Boy 262
Baskan 89, 194, 332
Basmil 59
Basmıl 74, 100, 162
Batı Chin Devleti 31
Batı Köktürk Devleti 15, 16, 18, 20, 23, 24, 25, 40, 43, 44, 48, 49, 50, 51, 54, 55, 56, 57, 59, 60, 61, 62, 63, 65, 66, 70, 71, 82, 91, 94, 95, 98, 107, 112, 183, 186, 192, 193, 195, 196, 211, 232, 239, 278, 283, 284, 313, 321, 327, 331, 333
Batı Köktürk Yabguluğu 43, 44, 45
Batı Liang Devleti 32
Batı Türkleri 15, 20, 43, 52, 55, 57, 59, 61, 62, 64, 66, 73, 80, 83, 103, 110, 112, 124, 125, 137, 138, 141, 153, 157, 161, 167, 170, 171, 172, 173, 174, 176, 186, 192, 239, 281, 282, 283, 284, 335
Batmay Han 163
Bayan Çor Kağan 171
Bayangolin 332
Bayan Ula 202
Bayat 130, 214, 217, 256
Bayındır 93, 122, 123, 131, 135, 215, 218, 231, 286
Bayındır Han 93, 122, 123, 131, 135, 231, 286
Bayırı Ula 202
Bayırku 51
Baymay Han 162
Bay Püre 122, 123
Bay Püre Bey 122, 123
Bayundur 256
Be-ça-nag 100
Becene 132, 133, 139, 140, 185, 215, 262
Beçene 219
Becene ili 139, 262
Beçenek 256
Becenekler 183
Bedahşan 331
Begdili 214, 215
Begil 262
Begil oğlu Amran'ın Boyu 262
Begtili 256
Behrâm 49
Bekabad 122
Belh 61, 80, 95, 107, 119, 123, 146, 155, 156, 331
Berk Nehri 322
Bernştam 94, 169, 172, 175, 265, 267, 278, 335
Beş Balıg 54
Beş-Balıg 311
Beşbalık 15, 89, 91, 95, 106, 152, 194, 212, 259, 324
Beyrek 301
Bidun 64
Bigdili 218
Bigdüz 217
Bilge 9, 16, 20, 21, 22, 24, 50, 73, 80, 91, 92, 98, 102, 104, 116, 118, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 134, 138, 151, 153, 157, 158, 161, 163, 165, 167, 170, 171, 172, 173, 179, 199, 200, 203, 209, 260, 261, 263, 286, 317
Bilge Kağan 9, 16, 20, 21, 22, 24, 80, 91, 92, 98, 104, 119, 121, 122, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 134, 138, 151, 153, 157, 158, 161, 163, 165, 179, 200, 203, 209, 260, 261, 263, 286, 317
Bilge Kağan Yazıtı 9
Bing Yul 51
Bin Kaynak 51
Bin-yü 55, 327
Bin-yul 55
Biruni 123, 333
Bişkek 18, 88, 97, 206, 236, 237, 240,

241, 246, 247, 248, 249, 250, 277, 281, 296, 297, 302, 303, 304, 305, 306, 309, 319, 320, 323, 328, 331
Biyeken Alp 286
Bizans 17, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 49, 50, 139, 186, 188, 192, 264, 283, 284, 292, 295, 298, 317, 332, 335, 337
Boğaç Han 262
Bolçu 20, 21, 24, 90, 98, 102, 104, 116, 117, 118, 195, 203, 205, 243, 324, 325
Bolçu Irmağı 21
Bolçu Savaşı 20, 24, 90, 98, 102, 118, 195, 203
Boom 327
Boom Boğazı 327
Bö-ri 76
Bortala 77, 78, 89, 194, 325
Bortala Nehri 77, 78, 89, 194, 325
Bosfor 49
Boyu Uzun Burla (Bular) Hatun 286
Boyu Uzun Burla Hatun 232, 294
Bozkurt Destanı 33, 34, 35, 36, 40, 58
Bozok 76
Budistlik 327
Budizm 18, 47, 56, 126, 188, 284
Buğdayik 216
Bügdüz 216, 217, 219, 256
Bugu 51
Bugu Han 54
Bugut Yazıtı 240
Buhara 64, 107, 108, 112, 120, 121, 123, 142, 147, 148, 150, 159, 182, 327, 338
Bumin Kağan 34, 39, 40, 41, 321
Bumın Kağan 41, 230
Bundayevo 122, 242, 243
Büst 105
Buyruku 25, 119, 203
Büyük Hun Devleti 30
Büyük İskender 100, 253, 254
Büyük Selçuklu Devleti 25, 239
Buztağ Ata 202

C

Cabgu 66, 102
Çabış 178
Çaç 121, 170, 178, 325, 330
Çaçıkey 241
Çağrağan 322
Çaldavar 323
Camiü't-Tevârih 185, 339
Çang-ho 62
Çarık 74
Çaruk boyu 74, 75
Çaruklug 74
Çarukluğ 256
Çatır Gölü 281
Çavdar 216
Çavdır 216
Çavıldır 219
Çavındır 216
Çavuldur Bala Alp 286
Çen-çu şe-hu 62, 80
Cend 328
Cengiz Han 202, 340
Cengiz Tepesi 331
Çe-nu 102, 103, 111, 112, 115, 119, 120
Çepni 216, 219, 256
Cerrah 136
Cerrah b. Abdullah 144
Ceu-çe-tu 61
Ceyhun Nehri 15, 43, 47, 181, 184, 322
Cezze 156
Chang-yeh 31, 32, 34
Chavannes 44, 46, 49, 50, 51, 53, 54, 55, 57, 59, 61, 62, 64, 72, 73, 80, 81, 83, 103, 106, 110, 112, 124, 125, 137, 138, 141, 142, 147, 153, 154, 157, 161, 167, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 179, 182, 204, 211, 281, 282, 283, 284, 335, 336
Chen-te 32
Chin-chang 34
Chin Devleti 30, 32
Chin hanedanlığı 31
Chiu-ch'üan 33, 34
Choi-niche 125
Chü ch 31
Chü-c'hü 33, 34

Chü ch'ü ailesi 31
Chü-c'hü ailesi 34
Chü-ch'ü ailesi 33
Chü-ch'ü ırmağı 31
Chü-ch'ü Lo-chiu 31
Chü-ch'ü Meng hsün 31, 32
Chü-c'hü Wu-hui 33
Çi-çi 29
Çi-çi Han 29
Çiğiller 80
Çimkent 96
Çin 11, 15-17, 19-23, 29-34, 36, 39, 40, 42, 43, 47-65, 69-71, 73-76, 79-81, 83, 87, 89, 90, 94, 95, 97, 98, 101-104, 106, 107, 109-116, 118-121, 124-131, 134-142, 144, 146-149, 152-154, 157, 158, 161-180, 183, 186-188, 194, 196-198, 200-205, 211, 212, 224, 225, 230, 233, 234, 239, 242, 245, 254, 257, 258, 260-262, 264, 265, 278-285, 289, 290, 293-297, 300, 307, 310, 315-317, 322, 324-326, 329-332
Çince 9, 16, 17, 21, 22, 31, 47, 71, 73, 74, 93, 104, 111, 165, 182, 197, 201, 211, 254, 267, 274, 330
Ci vang cüe kıh en 20
Çomal 74, 75
Çomul 74, 75
Çomullar 61, 74, 75
Çong-tsie 112
Çora Kağan 51
Çu (Chuisk) Nehri 254
Çu Irmağı 63, 126
Çu-lo 52, 53
Çu-lo Han 52, 53
Ç'u-lo Kağan 53
Ç'u-mi 61
Çümügün 59, 169, 180
Ç'u-mu-koen 61, 62, 74, 75, 169, 180
Ç'u-mu-kun 59, 61, 74, 75, 167
Çu Nehri 72, 73, 80, 89, 90, 97, 100, 113, 183, 192, 194, 253, 254, 281, 325
Cüneyd b. Abdurrahman 149, 150, 151
Çungarya Ovası 116, 325
Çung-tsie 111
Çu-pan se-kin 81
Cürcan 137, 339
Çu şehri 254
Çu Şehri 110
Çuvaldar 256
Çuye 89, 194, 254, 325
Ç'u-yüe 61
Çuy Vadisi 325, 328
Cüzcan 108, 153, 156, 157

D

Danişmend Gazi 94
Dede Korkut 93, 131, 132, 139, 286, 294
Dede Korkut Destanı 93, 132
Dede Korkut Hikayeleri 126, 286
Dede Korkut Kitabı 16, 21, 70, 88, 93, 104, 122, 129, 131, 132, 133, 135, 139, 144, 159, 164, 165, 196, 203, 209, 210, 220, 226, 231, 232, 234, 235, 238, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 283, 288, 301, 306, 308, 311, 314, 315
Dedem Korkut 301
Deli Dundar 132
Demirkapı 56
Demir Kapı 103, 119, 123, 124, 125
Denli İlomişi 172
Derbend 144
Devlet Kuşu 216
Dihistan 137
Dip Bakuy Han 94
Dirse Han 226, 231, 262, 314
Dirse Han oğlu Boğaç Han 231
Dirse Han Oğlu Boğaç Han Boyu 262
Dîvânu Lugâti't-Türk 99, 100, 110, 212
Dış Oğuz 122, 144, 203, 314
Dodurga 214, 218
Döğer 214, 218
Doğu Altay 55, 57
Doğu Denizi 176
Doğu Karahanlı Devleti 75
Doğu Kazakistan Eyaleti 332

Doğu Köktürk Devleti 48, 51, 60
Doğu Toharistan 60
Doğu Toharistan Yabguluğu 60
Doğu Türkistan 42, 50, 77, 116, 252, 281, 324, 325, 326, 327, 330, 331, 332
Doğu Türkleri 16, 81, 230, 296, 338
Dokuz Oğuz 20
Dokuz Oğuzlar 17, 20
Dört Garnizon 107
Dört Muhafız Gücü 134
Dört Muhafızlar 178
Dresden 93, 126, 133, 259
Drugu-yul 237
Dudal Bay 287
Duha Koca oğlu Deli Dumrul 262

E

Ebâ Müslim-name 178, 338
Eberhard 71, 198, 340
Ebi Müzahim 137, 158
Ebinor 15, 62, 76, 325
Ebinor Gölü 15
Ebinur Gölü 77, 78, 89, 194, 325
Ebu'l-Abbas 179
Ebulgazi Bahadır Han 94, 97, 99, 131, 132, 139, 140, 181, 185, 217, 234, 235, 262, 286, 287, 307, 336
Ebu Müslim harekatı 177, 178
ed-Devlet-i Türkiye 19
Ediz 51, 104
Efrasiyab 74
Efrasiyap 299
Eftalitler 43, 66
el-Kirmanî 156
el-Mesudî 105
Emel Esin 19, 266, 336
Emeviler 130, 168
Emil Irmağı 61, 74, 325
Emir Süleyman 93
Emir Timur 22
Enkeş 139, 213, 262
Erdene Ula 202
Eren Ulug 152, 243, 244, 245
Eren Ulug Yazıtı 152, 244
Ergenekon Destanı 34, 40, 293
Er Kıl 100
Esad b. Abdullah 146, 152
Esed b. Abdullah el-Kasrî 153
Eski Uygur Türkçesi 16
Eşres 146, 148
Esreş b. Abdullah es-Sülemî 146, 148, 149
Eulvei 174
Eva 220
Evliya Ata 51, 264, 329, 330
Eymir 131, 216, 219
Eymür 216, 256
Ezginti Kadız 104

F

Farab 153, 328
Fariyab 108
Fars 16, 229
Faruk Sümer 96, 98, 154, 196, 314, 336
Fergana 15, 59, 80, 109, 113, 121, 123, 124, 127, 134, 143, 144, 145, 146, 161, 162, 167, 169, 175, 264, 281, 326
Fergana Vadisi 15, 127, 134, 167, 326
Fergane 148
Feyzivat ilçesi 327
Fîrûz 137
François Thierry 170, 266, 336
Fu-ku 23, 105
Fu-lu 76
Fu-meng Ling-ç 169

G

Gagauzlar 25
Galı Tigin 54
Gamlı Han 288, 289
Gan-si 161, 174, 176
Gaybullah Babayar 266, 336
Geçit Savaşı 150
Gobi-Altayı 323
Gobi Çölü 34
Göç Destanı 54
Gök Tanrı inancı 45, 298, 333

Guçen 61, 95
Gumilëv 41, 43, 53, 72, 73, 82, 101, 111, 113, 115, 119, 120, 122, 126, 127, 134, 138, 142, 146, 162, 163, 177, 178, 182, 183, 203, 204, 205, 211, 293, 338
Güney Liang Devleti 32
Güney Lianglar 32
Guz 105, 184
Guzang 32
Guz Balık 154

H

Haccac 105, 108
Haccac b. Yusuf 105
Hakasya 16, 168
Halaçlar 105
Halasanti 149, 237
Ha-la-yun-log 100
Halife Hişam 145
Han-hai 49
Han Hanedanı 30
Han Kazan 131, 132
Hanlar Hanı Bayındır Han 286
Han Tengri Dağı 331
Han Tenri 202
Harezm 15, 41, 120, 121, 123
Haris b. Sureyc 152
Harluklar 183
Hast Vahshutava 274
Hatun Dağı 54
Haydagul 79
Hazar Denizi 41, 49, 54, 322
Hazarlar 139
Heikel 242, 246, 247, 248, 337
Herat 61, 64, 65, 95
Hgi-ke-Nig-yu 81
Hikâyet-i Oğuzname-i Kazan Bey ve Gayri 16, 133, 196, 259
Hi-li kun-ku Han 29
Hişam 145, 150, 205, 283
Hiuen-tsong 134, 135, 149
Hıfşahlar 183
Hırhızlara 183
Hıtaylar 181
Hocend 136, 143, 326, 328
Ho-hsi 32
Ho-ke-lo-lo 78
Ho-li 76
Ho-lien Po-po 32
Ho-lo-che Çur 77, 194
Ho-lou 59
Horasan 64, 101, 105, 107, 112, 136, 137, 142, 143, 144, 145, 151, 153, 162, 284
Horasanlı 217
Ho-sin 59
Hotan 60
Hoten 61, 95, 107, 138, 326
Hoten Derya 326
Hou-che-lo 69, 87, 95
Hou-lou-ou 125
Hoyto-Tamir 16, 91
Hoyto-Tamir Yazıtları 16
Hristiyanlık 18, 188, 323
Hsia Devleti 29, 32
Hsia Han Devleti 32
Hsien-pi 19
Hsi-li Tegin 57
Hsiung-nu 35
Hsüan-tsang 56
Hsüan-Tsang 56, 192, 193, 232, 293, 298, 313, 314, 315, 338
Huhanyeh 29
Hu'lar 42
Huluku Han 29
Hulular 76
Hu-lu-wu 76
Hu-lu-wu k'üe ç'o 76
Hun 35
Hun Devleti 19, 20, 22, 25, 29, 31, 39, 58, 77, 80, 194, 195, 310, 340
Hunlar 29, 31, 42, 211, 224, 307, 339
Hu-şe-lo 69, 87, 95, 193
Hüseyin Namık Orkun 91, 177, 251, 266, 337
Hüseyin Salman 41, 107, 111, 113, 125, 128, 135, 139, 145, 148, 149, 153, 159, 212, 266, 337
Hüsrev 43, 47, 49

Hüsrev Anuşirvan 43
Huttel 146
Hu-yen-ti Han 29
Hz. Osman 64

I

İbn Fadlan 23, 287, 318, 337
İbn Hurdazbih 183, 337
İbni Cerir 137
İbn Sayci 153, 154
İbnü'l-esir 101, 105, 106, 107, 108, 109, 124, 136, 137, 143, 145, 146, 148, 149, 150, 151, 156, 157, 158, 337
I.Chao (Ön Chao) Devleti 29
İç Oğuz 144
İdil Nehri 139
Iduk Art 202
İgdir 219
İğdir 216, 256
İhe Hüşotu 90
İhe Hüşotu (Küli Çor) Yazıtı 90
II.Chao (Arka Chao) Devleti 29
İkki Öküz 332
İlbey 174
İlbilge Hatun 285
İl Etmiş Bilge Kağan 171
İl Etmiş Bilge Kagatun 171
İl Etmiş Kutlug Bilge 170, 171
İli Havzası 89
İli Kazak 330, 331
İli nehri 29
İli Nehri 15, 41, 49, 59, 62, 73, 77, 82, 89, 90, 91, 97, 98, 110, 159, 165, 187, 194, 206, 212, 318, 321, 326, 327, 331
İli Nehri Anlaşması 82
İ-li-ti-mi-şi ku-tu-lu pi-kia Han 176
İl-İtmiş Bilge Kağan P'o-beg 163
İli Vadisi 63, 110, 232, 281, 282, 321
İlteriş Kağan 65, 73, 102, 121, 127
İltigin Buyruk Kağan 50, 51
İltiriş Kağan 285
İmparatoriçe Wu 103
İnançu Çor 80, 151, 152, 245
İnçkend 332
İndus 55
İnel Hakan 116
İnel Kağan 105, 116, 118, 207
İnel Tekin 116
İngen 185
İpek Yolu 43, 281, 327, 332
İ'p'i Şe-kui Kağan 58
İ-p'i She-kui 60
İ-po Kağan 172, 173
İ-po Kağan ku-tu-lu 172
İ-pu-li şad 59
Irak 25, 165, 174, 239, 333, 334
İran 25, 40, 43, 46, 47, 141, 160, 165, 174, 239, 265, 333, 334, 336
İranlı Büyük Koreş 254
İranlı Feridun 254
İrbas İşbara Cabgu 59
Irgıl Hoca 100
Ir Kıl Hoca 100
İrtiş Nehri 21, 41, 89, 116, 117, 118, 184, 290, 326
İrtiş Nehri Savaşı 59
İşbara Dielishi 71
İşbara Kağan 48, 59, 60, 71, 211
İşbara Tölis Şad 71, 211
İskit 44, 45, 264, 298, 339
İslamiyet 18, 163, 188, 254, 284, 333
Issık Göl 29, 41, 69, 71, 89, 96, 98, 181, 183, 185, 187, 208, 211, 212, 232, 235, 251, 264, 281, 282, 284, 307, 321, 324, 325, 326, 327, 328, 331
İstanbul 181, 234, 335, 338
İstemi 15, 23, 34, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 63, 65, 66, 71, 102, 186, 192, 230, 264, 292, 295, 317, 321, 327, 332
İstemi Kağan 40, 41, 42, 43, 45, 47, 63, 71, 230, 264, 292, 317, 321, 327, 332
İştemi Kağan 40
İstemi Yabgu 15, 23, 34, 41, 46, 47, 66, 186, 321
İsticab 83, 180
İt Becene 139, 262
İti-şa Han 29
İva 217

İ-wu (Hami) 42

J

Jean-Paul Roux 43, 51, 123, 333, 337
Jinagupta 47
Ji wang jue ke han 20
Jımbıl Oblusu 51
Juan-juan 33, 34, 36
Juan-juanlar 34
Juçu Meng Sun 31
Justinos 44, 295

K

Kabaç Hatun 64
Kabar 23
Kabar İlteber 127
Kağılık ilçesi 326
Kakim 41, 48
Kalaç 216
Kalakunlun Dağları 326
Kalkın Konak Alpın 287
Kama Nehri 43
Kam Büre oğlu Bamsı Beyrek Boyu 262
Kam Gan oğlu Bayındır 306
Kamgan oğlu Bayındır Han 21, 104, 129, 220, 260
Kam Püre Bey 220, 264, 314
Kanglı 262
Kanglılar 181
Kankar 181
Kansu 30, 31
Kao-ch-'ang 35
Kao-ch'ang 34
Kao-çı 71
Kao-çı Kağan 71
Kao Wen-chien 126
Kapgan Kağan 23, 65, 102, 103, 104, 105, 106, 116, 119, 120, 121, 122, 125, 127, 128, 243, 260
Kapisa 56
Kapulu Dervendi 234
Kara 214
Karabölük 256
Kara Budak 123
Kara Bugra 156
Karaca 215
Karaçık ayağı 96, 185
Karaçık Tağı 96
Karaçuk 96, 131
Karaçuk Çoban 234
Karadağ 201
Kara Dağ 201
Karaevli 218
Kara Evli 214
Kara Göne 123
Kara İrtiş 116, 182, 184, 326
Kara İvli 218
Karakum 96, 185
Karanlık Denizi 201
Karaşar 41, 60, 61, 113, 138, 281, 282, 332
Karaşehir 332
Karatağ 202
Kara Tağ 201
Karatal 89, 194, 323, 332
Karatal Nehri 323
Karatav 96
Kara Türgiş 125, 159, 164, 182
Kara Türgişler 15, 21, 77, 80, 125, 126, 129, 164, 165, 176, 179, 182, 183, 194, 196
Karcım 216
Kargalık 326
Karkın 215, 218
Karluk 15, 156, 177, 182, 183, 184, 240
Karluklar 15, 21, 42, 57, 83, 95, 100, 109, 127, 134, 136, 137, 138, 139, 163, 177, 178, 179, 180, 182, 183, 184, 330
Karmış Bay 286
Kars 76
Kaşgar 49, 58, 59, 60, 61, 89, 95, 107, 113, 124, 134, 138, 167, 169, 281, 304, 326, 327
Kâşgar 195, 299
Kaşgar Irmağı 327
Kaşgarlı 74, 99, 100, 191, 212, 253, 329, 330
Kâşgarlı 212, 257

Kaşgarlı Mahmud 74, 99, 100, 191, 212, 253, 329, 330
Kâşgarlı Mahmud 139, 212, 262
Kaşgarya 63, 64, 137
Kasım 5
Kayı 64, 130, 132, 213, 214, 217, 286
Kayı Bay 286
Kayığ 256
Kayra Kaan 202
Kazakistan 17, 41, 46, 49, 51, 89, 96, 97, 116, 164, 188, 194, 204, 239, 246, 254, 286, 300, 303, 316, 317, 322, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332
Kazakistan Cumhuriyeti 46, 51
Kazakistan Devleti 17, 96, 188
Kazan 16, 100, 123, 126, 132, 133, 139, 140, 144, 196, 231, 232, 259, 262, 286, 311
Kazan Bey 16, 133, 196, 234, 259, 262, 286
Kazan Bey'in Oğuznamesi 16
Kazan Han 131, 132, 234, 261
Kazan oğlu Uruz 123
Kazgurt 96, 132, 139, 185
Kazıgurt Tağı 96
Kazılık Koca 122, 123, 260, 261
Kazılık Koca oğlu Bey Yigenek 123
Kekyaus 326
Kemerce 148, 149, 150, 204
Kemerce Kalesi 148, 150, 204
Kengeris 73, 181
Kengerler 73, 125
Kenges 41, 321, 327
Kerç 47, 49
Kerce Buladı 287
Keş 56, 120, 123
Kestan Kara Alp 287
Keymaklar 184
Kiao-hu 141, 147, 169
Kiçi Talas 329, 330
Kie-ku 59, 290
Kien-kuen 290
Kilikyalı Zemarkhos 44, 295
Kilisli Rıfat Bilge 260
Ki-ok 29
Kitab el-Buldan 184
Kitâbü'l-Mesâlik ve'l-memâlik 183
K'iue se-kin 80, 81
Kiyu 54
Kılıç Arslan 15
Kımaç 287
Kınduz 56
Kınık 131, 216, 217, 220, 256, 287
Kınık Bay 287
Kıpçaklı Hatun 139, 185, 262
Kırgız 59, 102, 103, 104, 114, 115, 123, 167, 182, 215, 250, 319
Kırgızistan 89, 97, 167, 169, 182, 188, 194, 206, 223, 239, 247, 249, 250, 254, 275, 280, 281, 282, 307, 315, 323, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331
Kırgızlar 39, 102, 103, 114, 120, 183, 293
Kırım 49
Kırşehir 76
Kıyan 132
Kıyan Selçük 132
Kızık 215, 218
Kızıl 214
Kızılorda 286, 300
Ko-chou hükümeti 63
Ko-chou (Koşu) 63
Koçkor 168, 171, 197, 241, 251, 252, 339
Koçkor Yazıtları 168, 197, 251, 252
Koço 52
Ko-Çu 165
Kögmen 103, 114, 115, 123
Kögmen Dağları 114
Ko-hi boyları 169, 180
Kök 287
Kök Kaşanesi 286, 287
Köktürk 35, 198
Köktürk Devleti 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 25, 30, 34, 35, 39, 40, 41, 42, 47, 48, 49, 51, 53, 54, 55, 56, 57, 60, 62, 63, 65, 66, 70, 82, 87, 88, 89, 91, 94, 95, 102, 103, 104, 105, 112, 114,

115, 116, 119, 120, 121, 122, 123, 126, 127, 128, 129, 134, 135, 149, 152, 154, 158, 162, 166, 177, 187, 192, 195, 198, 204, 211, 232, 237, 239, 240, 242, 243, 260, 261, 265, 285, 296, 316, 321
Köktürk Dönemi 96
Köktürk Hakanlığı 41
Köktürkler 16, 18, 20, 21, 35, 44, 90, 102, 103, 109, 115, 116, 118, 119, 123, 205, 207, 242, 243, 261, 307, 324, 326, 332
Köktürk Yazıtları 15, 16, 17, 20, 24, 40, 41, 44, 59, 66, 71, 73, 80, 91, 98, 103, 104, 117, 121, 122, 123, 125, 135, 157, 165, 181, 195, 197, 199, 203, 204, 207, 209, 211, 225, 230, 235, 240, 261, 286, 289, 326
Kökyay 60
Kondı Bay 286
Kong-yue 97, 98, 169, 180, 195, 327
Kore 126
Korkut 93, 294
Korkut Ata 288, 294
Ko-şu 81, 212
Ko-şu kü-e 81
Koşular 81
Koşu Tutuk 125
Kouna-char 98, 195
Kouo Yuen-tchen 109, 111, 113
Koysarı 241, 251
Kozordu 195
Kuça 52, 54, 60, 61, 62, 63, 95, 107, 113, 115, 123, 127, 138, 147, 152, 321, 327
Kuçar 52, 327
Küçikeri Belceği 202
Küçük Dağ 96, 185, 235
Küçük Dağlar 181, 185
Küe-yüe-çi 59
Kugadlı 287
Kuin-çe 32
Kui-pi-che 129, 205
Külan 170
Kulan Dağı 323
Kulca 52
Kül Çor 17, 23, 73, 74, 76, 80, 112, 113, 127, 152, 161, 174, 283
Kül Erkin 17, 24
Küli Çor 90, 115, 336
Kü-li si-pi 57
Kül Tigin 9, 16, 20, 80, 91, 92, 98, 104, 105, 108, 109, 116, 118, 119, 121, 122, 123, 124, 125, 127, 138, 151, 199, 203, 245, 289, 296, 317
Kül Tigin Yazıtı 9
K'ü-lü çor 74
Kulun Beg 162
Kumi Talas 332
Kumu 214
Kuna Şehir ilçesi 327
Kunges 41, 327
Küngöy Ala Dağları 326
Kün Han 29, 214
Künin Körkli 286, 287
Kunuk 217
Kurdbaşlu 76
Kurd Cemaati 76
Kurdgöz 76
Kurdlu 76
Kurıya 177
Kuru Bakayır Deresi 168, 197
Kuru-Bakkayır 241
Kutalmış oğlu Süleyman Bey 94
Kut Çor 165, 167, 168, 196, 197, 262, 275
Kuteybe 107, 108, 109, 112, 120, 121, 122, 123, 124, 135, 148, 333, 337
Kuteybe b. Müslim 107, 112, 120, 123, 124, 135
Kutlu Dağ 54
Kutlug Kağan 65
Kutluk 22, 87, 95, 102, 104, 167, 171, 172, 173
Kutluk Kağan 95, 102, 173
Ku-ts'ang 33
Ku-tsang 32
Kuttağ 202
Ku-tu-lu K'i-k'ia 173
Kuyruktobe 303

Kûzerkin 23
Kuzey Altaylar 34
Kuzey Denizi 326
Kuzey Hunları 224
Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti 25, 239, 333
Kuzey Liang Devleti 25, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 39
Kuzgurt Dağı 96
Kuz-Ordu 254, 324
Kuz Uluş 154
Kuz-Uluş 254, 324

L

Lakay 202
Lala 214
Lan kapısı 149
Lepsi Irmağı 323
Liang Devleti 31, 32, 33
Liang Tarihi 33
Liao-hsi 126
Ligeti 50, 51, 56, 283, 292, 293, 298, 313, 315, 337
Liu Yao 225
Liyen 54
Lo-lad 80
Lu Çur 74
Lui Yao 225
Lü Kuang 31
Lu Shui Irmağı 31

M

Ma-ho 161, 174, 175, 176, 266
Ma-ho Tarkan 161, 174
Makaraç 91
Makaraç Tamgaçı 151
Makedon İskender 100
Malazgirt Savaşı 139
Mamış Bik 286
Manas 61, 76, 247, 281, 290
Manas Nehri 61, 76
Maniakh 44
Maniheizm 188, 327
Mao-tun 19
Marğa Nehri 322
Maurice 17, 283
Maveraünnehr 15, 49, 57, 65, 89, 123, 131, 142, 143, 145, 146, 148, 150, 153, 160, 162, 176, 181, 182, 186, 327, 337
M. Egamberdiyev 72, 265, 267, 274, 338
Mehdî 101
Me-kü 104
Memlük 201
Meng hsün 31, 32
Meng-hsün 32, 33
Merv 55, 57, 64, 109, 123, 124, 146, 161, 177
Mesleme 149
Mesudî 184, 321, 338
Mete 29
Mevlana Mehmed Neşri 130, 168
Min Bulak 51
Ming-bulak 60, 327
Mingbulak 55
Ming Bulak 52
Minusinsk Müzesi 16
Mi-şe 63, 106
Mısır 202, 340
Mısır Memluk Devleti 19
Mo-chi-lien 104
Mogoitu Irmağı 171
Moğol 240, 322, 323, 325, 332, 340
Moğolca 202
Moğolistan 49, 91, 114, 116, 171, 240, 296, 297, 322, 325, 332
Moğolistan Çölü 49
Mo-ho 22, 57, 58, 63, 77, 157, 169, 194, 200, 212
Mong-çe 63
Mongolküre 50
Mongolküre Yazıtı 252
Mong-tche 63
Moyen Çor 173
Mu-ch'ien 33, 34
Muhammed el-Mehdî 101
Mühürdar Oğuz Bilge 151
Mukan 48, 50

Mürdeşuy 214
Muruc el-Zeheb 184
Murûc ez-Zeheb 105, 184, 338
Müseyyeb Gazi Destanı 178, 338
Müslim b. Said 144, 145, 146
Mustafa Kemal Atatürk 94, 110
Mu-yun 19
M.Yeleuov 72, 265, 267, 274, 338

N

Narın 241, 281, 325
Nasr 64, 160, 161, 162, 174
Nasr b. Seyyar 161, 162, 174
Nasturi 284, 328
Nasturilik 327
Na-tu-lu 39, 40
Navekat 17, 165, 174
Naymanlar 181
Nesef 120, 121, 123, 148
Nigü Çolo Han 51
Ni-küe Ç'u-lo Han 51
Ni-küe Ç'u-lo Kağan 51
Ni-li Kağan 50, 193, 252
Niri Kağan 50, 252
Nişabur 64
Ni-şu Mo-ho Şad 57, 58
Ni-şu se-kin 81
Nizek 107, 108, 336
Nou-che-pi 97, 125
Nurata 202
Nu-shih-pi 126
Nu-şi-pi 24, 42, 57, 62, 63, 69, 71, 72, 80, 82, 91, 125, 126, 129, 183, 187, 195, 200, 211, 267, 278

O

Obi 117, 290
Obi Nehri 326
Oçırlık 21, 93
Oğuz 15, 17, 20, 22, 23, 25, 42, 66, 72, 74, 91, 93, 94, 96, 98, 99, 101, 103, 122, 123, 130, 131, 132, 133, 139, 144, 164, 168, 179, 181, 184, 185, 199, 203, 210, 211, 212, 213, 217, 220, 231, 234, 239, 247, 253, 254, 255, 257, 260, 261, 262, 286, 287, 294, 295, 306, 314, 318, 321, 328, 333, 338, 339
Oğuz 101, 130
Oğuz Bilge Tamgacı 151
Oğuz Kağan 94, 96, 131, 164, 199, 213, 254, 262, 286, 294, 295, 338
Oğuz Kağan Dönemi 94
Oğuzlar 17, 19, 20, 39, 42, 72, 97, 98, 101, 104, 130, 139, 177, 181, 183, 184, 185, 191, 210, 211, 253, 255, 260, 261, 284, 333, 338, 339
Oğuzname 16, 100, 133, 139, 196, 259
Oğuz Yabgu Devleti 15, 22, 23, 42, 96, 130, 131, 181, 184, 185, 211, 239, 318, 333
Ömer b. Abdulaziz 144
Onogur 41
Onok 15, 17, 20, 24, 25, 42, 57, 59, 60, 61, 63, 65, 69, 70, 71, 72, 74, 77, 82, 87, 89, 91, 94, 103, 106, 110, 111, 114, 116, 118, 119, 124, 125, 151, 154, 159, 170, 177, 183, 194, 195, 203, 204, 211, 251, 327
Onok boyları 15, 57, 63, 65, 69, 71, 77, 89, 94, 194
Onoklar 20, 52, 58, 63, 69, 70, 87, 151, 159, 194, 211
Onok Türkleri 15
On Ok Türkleri 58
Ordo Açık Hava Müzesi 247
Ordos 30
Ordu 5
Ordukent 328
Orhan Şaik Gökyay 260
Orhun 96
Orhun Vadisi 96
Ör-wei 169
Öskemen 204
Osman Bey 94, 110, 263
O-su-lı Han 29
Othon Tenere 202
Otrar 180, 187, 281
Ötüken 19, 39, 40, 98, 196, 198

Ötüken Dağı 198
Otuz Oğuzlar 17
O-ui Han 29
Ou-lou (Ulu) hükümeti 63
Ou-tche-le 16, 21, 70, 78, 87, 93, 194
Özbek 167, 202, 239
Özbekistan 167, 169, 201, 322, 326, 327, 330
Özbekler 286
Özkeşle 183
Ozmış Han 162
Ozmış Kağan 177

P

Pamirler 152, 245
Pa-sai-kan 81, 169
Pa-sai-kan boyu 169, 180
Pa-sa-mi 59
Peçenekler 125, 126, 132, 139, 335
Pei-t'ing 127
Pei-ting eyaleti 63
Pei-ting Eyaleti 63
Persler 186, 188
p'i-k'ia 172
Poei-kiu 52
Poeikiu 53
Po-ma 59
P'o-shih Tigin 51
Po-si 169
Po-sien 113
Pu-çen 63
Pu-kia Kağan 41, 47

Q

Qian Zhao 225

R

Rauf Denktaş 94
Reşideddin 99, 100, 185, 213, 339
Roma İmparatorluğu 44
Rûda Nehri 322
Ruhac 105
Rus 181, 338
Rusya 322, 332
Rutbil 105
Rysbek Alimov 168, 171, 197, 249, 251, 266, 315, 336, 339

S

Şabatı 286
Şah Melik 15
Said b. Haraşî 143, 145
Said b. Osman 65
Sait 64, 264, 339
Saka Devleti 25, 264
Sakal 111
Salgur 256
Salır Kazan ve İtemcek 133
Salur 93, 123, 126, 130, 131, 132, 135, 139, 185, 216, 219, 234, 261, 262, 286, 307
Salur Alp 139, 185, 262
Salur ilinden Ulaş 94
Salur Kazan 21, 78, 93, 101, 122, 123, 126, 129, 130, 131, 132, 133, 135, 139, 144, 151, 159, 165, 168, 196, 197, 213, 220, 231, 234, 238, 259, 260, 261, 262, 263, 286, 294, 307, 338
Salur Kazan Alp 286
Salur Kazan'ın Tutsak Olup oğlu Uruz'un Çıkardığı Boy 262
Samanîler 136
San-mi Dağları 54
Şantung Ovası 103, 123
Şa-po-lo-tie-li-şe Han 58
Şa-po-lo Tie-li-şi 71
Şa-po-lo tie-li-şi Kağan 82
Sar 79, 332
Sarı Irmak 32, 103
Sarı Türgiş 87, 159, 182
Sarı Türgiş Devleti 87, 159
Sarı Türgişler 15, 17, 21, 73, 77, 164, 174, 176, 183, 194, 196
Sarkand 89, 194, 332
Şaş 109, 124, 134, 136, 161, 166, 174, 233, 322, 328, 330
Sasani 43, 49, 55
Sasaniler 43, 49

Sayar 217
Sayram 52, 83, 96, 180, 181, 185, 187, 235, 281, 326, 328, 329
Sche-ti-mi 40
Şecere-i Terâkime 94, 96, 97, 130, 131, 181, 185, 213, 217, 218, 235, 262, 287, 307, 336
Şe-hu 15, 58, 80, 82, 83, 321
Sekeller 80
Şe-kuei 52
Şe-kui 53, 58, 59, 60, 80, 83
Şe-Kui Kağan 59
Şe-kui Tegin 59
Selçuk Bey 94, 110, 131
Selçuklu Devleti 19, 131, 239
Selm b. Ziyad 65
Semerkant 64, 65, 108, 119, 121, 122, 123, 124, 142, 145, 146, 148, 150, 156, 159, 264, 281, 327
Semireçi 63
Semizkent 254
Semyretche 63
Sengdo Ochan 237
Şerbi Kağan 53
Şe-şo-t'i 76, 77
Şe-şo-t'i t'un ç'o 76
Seyhun 96
Seyhun Irmağı 96
Seyhun Nehri 15, 89, 90, 95, 101, 124, 126, 141, 155, 162, 181, 184, 192, 322, 328, 333
Shan-shan 34
Shan-si 30
Shu Devleti 30
Şi 53, 57, 58, 80, 166, 200, 321, 328, 330
Sibir Kağan 53
Sicistan 105
Şikoey 51, 52, 53, 54, 55
Sincan 50, 116, 252, 325, 326, 327, 330, 331, 332
Sincan Bölgesi 50, 252
Şine-usu Gölü 171
Şine-Usu Yazıtı 171
Şin-şi wan ki hen 20
Şi-pi 53
Sir 20, 51, 54, 57, 79, 96, 98, 181, 185, 198, 286, 332
Şir-Abâd, kasabası 202
Sirderya 96, 124, 125, 127, 146, 159, 180, 181, 235, 288, 328
Sirderya Vadisi 127
Sir Nehri 181, 185
Sir Suyu 96, 181, 185, 286
Sir Tarduşları 51, 54, 57
Şi şe-hu 80
Şi Şe-hu 57, 58
Şi Şe-hu Kağan 58
Soğd 58, 103, 108, 112, 123, 142, 150, 162, 188, 199, 240, 252, 267, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 279
Soğdça 270, 275
Soğdiyana 127, 187
Soğdlar 43, 66, 108, 143, 144, 145, 162, 178
Şökli Melik 234
So-ko 21, 63, 77, 78, 109, 110, 129, 194, 212
So-ko Kağan 21
Şo-kui 53, 54, 55
Sou-ko 111, 112, 113, 114, 115, 116, 118, 119, 120, 121, 174, 205
Souo-ko 63, 212
Sou Tin-fang 61, 62, 74
Strahlenberg 16
Sübürkyey 215, 218
Şu Destanı 100, 110, 187, 229, 253
Sui-ho 59
Sul 137
Süleyh 121
Süleyman b. Abdülmelik 136
Su-lu Kağan 12, 15, 21-22, 24, 74, 78, 91-93, 101, 122, 128-131, 133-138, 140-161, 163-170, 174-176, 180, 182, 193-197, 200, 204-205, 212, 237, 260-263, 266, 283, 324, 327, 329, 356
Su-lu Kağan'ın Destanı 133
Şu Nehri 100, 110, 253
Suni 81
Sunişeler 79, 332

Şu-ni-şi 61, 79, 167, 332
Şu-ni-şi Çupan Çur 79
Şu-ni-şiler 64
Sunkur 215, 216
Sürbürktü 215
Suriye 25, 137, 239, 333
Şu şehri 328
Susuzluk günü 145
Su-t'e Ho Han 29
Su Ting-fang 61, 62, 74
Şuy 89, 194, 254, 325
Suyab 17, 56, 88, 89, 97, 98, 99, 106, 107, 111, 127, 142, 154, 157, 165, 166, 167, 169, 172, 177, 183, 184, 188, 191, 193, 195, 196, 232, 240, 264, 266, 268, 280, 281, 282, 290, 291, 298, 313, 314, 321, 323, 327, 328

T

Tabgaç 19, 20, 33, 34, 73, 80
Tabgaç Devleti 19, 33, 73, 80
Tabgaçlar 19, 33
Tacik 130, 131
Tacikistan 326
Tacikler 186
Tağ Han 130
Tahvarsen 165, 196, 262
Tai-tsun 60
Tai Tsung 20
T'ai Wu 33, 34
Tai Xue 225
Taklamakan Çölü 326, 327, 332
Talas 46, 56, 72, 134, 158, 160, 163, 165, 167, 169, 170, 177, 178, 179, 180, 185, 232, 241, 242, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 281, 324, 330, 332, 337
Talas Nehri 60, 72, 134, 178, 232, 242, 281, 324, 329, 330
Talas şehri 247, 329
Talekan 108
Talki Dağları 52
Ta-lo-pien 48
Tamgacı Oğuz Bilge 91, 92
Ta-nai Tigin 53
T'ang Dönemi 31
T'ang-erh 33
Tang hanedanlığı 103
Tangride Bolmuş 173
Tang Tarihi 125
Tanrı Dağı 96
Tanrı Dağları 15, 41, 52, 61, 89, 90, 94, 96, 116, 127, 157, 180, 182, 183, 184, 192, 194, 199, 232, 233, 254, 280, 281, 296, 325, 327, 330, 331, 333
Tanyu 201, 337
T'a-po Kağan 47, 48
Taras 17, 46, 51, 52, 89, 90, 134, 164, 165, 166, 167, 169, 174, 175, 183, 184, 187, 188, 191, 195, 196, 240, 246, 265, 266, 274, 281, 290, 329, 330
Tarbagatay 55, 57, 61, 74, 326, 330
Tardu 17, 41, 47, 48, 49, 50, 52, 53, 186, 197, 278, 283
Tarduş 24, 39, 42, 57, 59, 62, 63, 69, 71, 72, 73, 80, 82, 91, 103, 104, 118, 123, 125, 126, 127, 129, 152, 183, 187, 195, 198, 200, 211, 221, 267, 278
Tardu Şad 53, 55
Tarduş Bey Kül Çor 80
Tarduşlar 91, 102
Tarım Havzası 113, 127, 326, 332
Tarman 51, 52, 53
Tarman Çora 51
Tarman Kağan 51, 52, 53
Taşkent 23, 41, 56, 59, 62, 96, 123, 124, 127, 134, 136, 145, 166, 170, 175, 178, 218, 321, 325, 326, 328
Taş Oğuz 144
Taspar 47, 50
Taş Rabat Kervansarayı 281
Tatar Han 298
Tataristan 53, 136, 290
Ta-teu Han 52
Ta-t'u Han 47
T'at'u'nun 52
Tavşancıl 215
Tche-nou 102, 115, 119, 120

Tcheou I-tı 113
Tcheou tche-tou 61
Tchong-tsie 112, 113, 119
Tchong Tsong 112
Tch'ou-mou-koen 61, 62, 75, 169, 180
Tekes 41, 42, 321, 331
Tekes İlçesi 331
Tekes Irmağı 331
Tekes Nehri 41, 327, 331
Tekin 216
Tekis Vadisi 54
Temur 323
Temür Kazık 96, 185
Teng-li-i lo-mi-şi 173
Tengride Bolmuş 173, 179, 182
Tengri Kağan 127, 161, 179
Teskey Ala Dağları 326
Tevarih-i Âl-i Selçuk 101, 130, 340
Tevârih-i Âl-i Selçuk 93
Tiberius 47
Tibet 15, 61, 62, 64, 69, 73, 74, 76, 77, 79, 80, 81, 112, 119, 127, 129, 135, 143, 144, 149, 151, 152, 158, 183, 186, 188, 237, 243, 244, 245, 332, 335, 336
Tibetliler 63, 64, 127, 134, 137, 146, 158, 176
Tie-li-şi 58, 59, 80
Tie-li-şi Kağan 58, 59
Tim-lim 290
Timur 22
Ting-lng 19
Tıraz 330
Tıwa 256
T'oen tch'ouo 76
Togu Balık 104
Toharistan 49, 58, 60, 83, 107, 120, 146, 147, 156, 187, 331, 337
Toharistan Yabguluğu 60
Tokmak 17, 61, 72, 89, 95, 106, 107, 120, 134, 141, 142, 160, 183, 187, 188, 195, 266, 280, 281, 327, 328, 331
Töles 19, 23, 82, 267, 278
Tölis 15, 19, 23, 39, 41, 42, 51, 55, 57, 59, 62, 63, 71, 72, 73, 82, 89, 91, 97, 98, 125, 127, 152, 169, 180, 187, 194, 195, 200, 211, 221
Tölis boyları 42, 51, 73, 89, 187, 194, 195
Tölisler 57, 71
Tomanın Kalesi 311
To-mo-şi 176
To-mo-tu 176
Tomris Hatun 285
Tong Yabgu 57, 329
Tonyukuk 10, 16, 20, 24, 70, 98, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 122, 126, 128, 163, 193, 195, 203, 207, 235, 261
Tonyukuk Yazıtı 10, 16, 20, 98, 114, 195, 235
Topkapı Sarayı 93, 185, 339
Torugart Geçidi 281
Torumçı 215
T'ou-ho-sien Çur 164, 165, 167, 168, 169, 170, 175, 196, 197, 262
T'ou-mo-tou k'iue hie-kin 165
T'ou-sien 147
Toymaduk 139, 185, 262
Trabzon 262
Ts'an-yu 79
Tuan Ye 31, 32
Tuba 3 Yazıtı 16
T'u-chüeh 34, 35
Tüger 256
Tuğşad 64, 142
Tu-k'i-şi 77, 110, 172, 194
Tu-k'i-şi Ho-lo-che Çur 77, 194
Tulan Kağan 50
T'u-liu'lar 125
Tu-lu 15, 23, 42, 50, 52, 55, 57, 58, 59, 62, 63, 69, 71, 72, 73, 82, 83, 89, 91, 97, 98, 125, 169, 180, 194, 195, 211, 267, 278
Tu-lu Kağan 57, 58, 59, 71, 82, 83, 211
Tu-mo-che 165, 166, 167
Tunga Tigin 104, 127
Tungra 51, 104
T'ung şe-hu 55, 71

Tung Yabgu 55, 56, 57, 278
Tun-huang 33, 34
Tun-huang Tarihi 33
Tun Yabgu Kağan 55
Tüp 327
Turfan 32, 33, 35, 56, 60, 95, 147, 331
Türgiş Devleti 11-13, 15-19, 21-25, 27, 37, 59, 67, 70-71, 75-79, 81, 85, 87-88, 91, 93-98, 100-102, 104-107, 110-112, 115, 119-131, 134-136, 140-145, 149-150, 152-154, 159-160, 162, 164-165, 167, 169-170, 172, 174-175, 177, 180-183, 185, 187-188, 191, 193-200, 203-205, 207, 209, 211-212, 221-224, 226, 229-230, 232-234, 237, 239-243, 251-253, 259, 261, 263, 265-274, 278-279, 283-284, 287-290, 292, 301-302, 304-306, 309-311, 315-316, 319, 321, 327, 329-331
Türgiş Kagan Bay B(a)ga 269, 270, 271, 273, 275
Türgiş Kagan Bay Baga 267
Türgiş Kağan Bay Baga 87, 93, 94, 175, 197, 198, 252, 265, 266, 270, 278
Türgiş Kağanı 16, 24, 92, 94, 103, 109, 118, 119, 135, 137, 165, 203, 224, 260, 261, 267, 269, 271, 273, 275
Türgişler 15-18, 20-21, 39, 41, 61-62, 70, 73, 77, 80, 87-89, 91, 94-95, 98, 101-104, 107-109, 111-114, 116-117, 119, 121, 125-129, 134-139, 142-145, 148-150, 152-153, 159, 162, 164-165, 170, 174, 176-184, 187-188, 192, 194, 196, 205-206, 210-212, 231, 233-234, 242, 245, 260-261, 264-266, 281-282, 290, 295, 306, 321, 324, 326, 333
Türk 15-17, 19-25, 29-30, 34, 36, 40-50, 53-55, 58, 61, 63-66, 70-71, 73, 77, 83, 87, 89, 91, 96, 98-100, 102-105, 107-108, 110, 112-114, 117, 119-121, 123-124, 127-128, 130-131, 133-134, 136-138, 142-143, 145, 149, 152, 158-162, 167, 169-170, 176-178, 180, 182-184, 186-188, 191-194, 196, 198-199, 201, 203, 206-210, 212, 222, 225, 227, 229-230, 232, 234, 237, 239-240, 242, 251, 253-255, 257-258, 261, 263-266, 278-279, 283, 285, 289-290, 294-296, 298-299, 301, 306-307, 310-311, 313-315, 318-319, 325, 328, 332
Türk Bilge Kağanı 20, 73, 98, 152, 199
Türkçe 5
Türkiş 181
Türkistan 30, 41, 56, 60, 61, 62, 64, 107, 134, 136, 142, 143, 158, 159, 160, 161, 162, 178, 186, 195, 242, 266, 283, 323, 325, 326, 327, 336, 338
Türkistān 131
Türkiye 10, 15, 17, 18, 25, 74, 226, 239, 263, 333
Türkiye Cumhuriyeti 18, 19, 25, 239, 263, 333
Türkler 17, 19, 30-31, 34, 41, 43-45, 47-48, 50-53, 64-65, 69, 72, 89, 96, 100-101, 105, 108, 110, 126, 128, 136-137, 142-143, 146, 148, 153, 163, 167, 170, 178, 181-184, 191, 194, 197-198, 201-205, 207, 209-210, 213, 222, 234, 242, 253, 266, 283-285, 292-296, 298, 300, 307-308, 313-315, 330, 332
Türkmen 133, 181, 186
Türkmenistan 15, 25, 133, 239, 284, 288, 289, 327, 333, 338
Türkmenler 181, 185
Türksantos 48
Türk Sir budunu 20
Tu-sien 147
Tu-tan 106, 127
Tutırka 256
Tuva 293
T'u-wu 39, 40
T'u-yü-hun 19

U

Ubeydullah 64, 105
Ubeydullah b. Ziyad 64
Üç Devlet Dönemi 30
Uçele 15, 19, 20, 21, 22, 24, 70, 77, 87,

93, 94, 95, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 175, 187, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 200, 205, 211, 252, 253, 261, 265, 266, 267, 278
Uçele Kağan 17, 20, 87, 95, 97, 98, 100, 101, 102, 104, 105, 106, 109, 110, 111, 112, 187, 195, 198, 205, 252, 265, 266
Üç İllig 21, 93
Üç Oğuzlar 17
Üçok 52
Ugan 19
Ulaş 15, 16, 19, 21, 70, 78, 87, 93, 94, 131, 187, 193, 198, 212, 253, 261, 265, 278
Ulaş oğlu Salur Kazan 132
Ulaş oğlu Salur Kazan Bey 93
Ulayundluğ 256
Ulh-vi-te Tekin 165, 167
Ulrich Haarmann 202, 340
Ulu Ay Ana 201, 202
Ulu Ay Ata 201
Ulu Dağlar 181, 185
Ulughustang 326
Uluğ Talas 329, 330, 332
Ulu Han Ata 201, 202, 298, 338
Ulungur Irmağı 116, 117, 331
Ulu Tağ 96, 185
Üregir 216, 219, 256
Ürgenç 137
Urumçi 89, 194, 281, 324
Urungu 116, 182, 324, 331, 332
Urungu Irmağı 325
Urungu Nehri 116
Uruz 131, 164, 165, 168, 197, 220, 231, 234, 260, 262, 294
Uruz Bey 165, 220, 234, 260, 262, 294
Usruşana 156
Uşrusana 161
Uşun Koca 262
Uşun Koca oğlu Egrek 234
Uşun Koca oğlu Segrek 262
Uşun Koca oğlu Segrek Boyu 262
Uygur 16, 22, 51, 53, 54, 59, 62, 80, 89, 100, 116, 141, 173, 175, 178, 194, 207, 239, 240, 258, 259, 267, 278, 281, 284, 288, 290, 298, 299, 324, 326, 327, 330, 331, 332, 335, 340
Uygurlar 15, 20, 39, 54, 61, 163, 177, 180, 182, 310
Uygur Özerk Bölgesi 89, 194, 324, 325, 326, 327, 330, 332
Uzkeşler 183

V

Vakatü'ş-şi'b 150
Valentinos 47
Vatikan 126, 133
Velâsağun 254, 324
Volga 55, 57

W

Wang-Fang 65
Wang Huei 109
Wang Yen-t'ê 311
W. Eberhard 202, 293, 294
Wei Devleti 30
Wu Devleti 30
Wu-huan 19
Wu-hui 33, 34
Wu-wan 19
Wu-yen-chü-te Han 29

X

Xing xi wang ke han 20

Y

Yabgu Türkleri 15, 66
Yafir 214
Yafınc 332
Yakut el-Hemevî 145, 283
Yang su Tegin 50
Yapar 218
Yapır 218
Yarış Ovası 117, 118, 332
Yasir 214
Yayık Nehri 139
Yazgır 256

Yazıcıoğlu Ali 99, 101, 130, 131, 213, 340
Yazır 131, 214, 218
Yedisi 323
Yedisu 15, 21, 41, 77, 89, 110, 183, 192, 194, 204, 232, 264, 332
Yeke-arık 137
Yençi Hui 332
Yengisar ilçesi 327
Yenikent 96, 181, 185
Yenisea 290
Yenisey Nehri 16, 168, 242
Yeşkurî 136
Yevm el Ateş 145, 148
Yezid 136, 137, 143
Yezid b. Mühelleb 136, 137
Yiğdir 216
Yincü Ögüz 96
Yin Dağları 52
Ying-p'o 52
Yi-teh 34
Yıldız Nehri 52
Yıva 217
Yıwa 256
Yuan tsiu 109
Yudino 122, 242, 243
Yulduz Vadisi 61, 79, 282, 332
Yumak Bay 287
Yüregir 216

Z

Zambil 254, 328
Zaysan Gölü 90, 95, 326, 332
Zerdüşizm 18, 188
Zerdüşlük 284, 327
Ziyad b. Ebih 64
Ziyad bin Salih 178, 179
Zübeyr b. Hayyan 65
Zülkarneyn 100, 253, 254, 255, 257, 258, 259